

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
  - 1.1 การจัดการเรียนการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
  - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
2. การจัดการเรียนการสอน
  - 2.1 ด้านหลักสูตร
  - 2.2 ด้านครูผู้สอน
  - 2.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน
  - 2.4 ด้านการวัดผล และประเมินผล
  - 2.5 ด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน
3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 ทฤษฎีความพึงพอใจ
  - 3.2 ทฤษฎี x และทฤษฎี y
  - 3.3 ทฤษฎีสองปัจจัย
  - 3.4 ทฤษฎี ERG
  - 3.5 ทฤษฎีแรงจูงใจไฟฟ์สมฤทธิ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา และกระบวนการให้ความรู้
  - 4.1 ความหมายของการพัฒนา
  - 4.2 กระบวนการในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์
  - 4.3 การวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic Planning
5. บริบทโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา วัดต้นสน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

- 1.1. การจัดการเรียนการสอน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

การเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลักของครู ไม่ว่าจะเป็นการสอนในระดับการศึกษาใดหรือประเภทวิชาใด แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีเครื่องมือข่าวสารข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก และสื่อการเรียนการสอนเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยการสอนให้ดีขึ้น แต่ความสำคัญ และความจำเป็นในการสอนก็ยังมิอยู่

การสอนกลายเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับนักเรียน และบุคลากรหลายประเภท สิ่งของหลายสิ่งทำลายความสามารถอยู่ตลอดทั้งวัน งานเหล่านี้ ได้แก่ อุปกรณ์การสอน ชั้นเรียน หลักสูตร ตารางเวลาในการปฏิบัติงาน ซึ่งสุททนต์ ศรีไสย์ (ม.ป.ป. : 30-31) ได้กล่าวไว้ว่า ครูที่สอนส่วนมากยังคงอยู่กับกระบวนการสอนในช่วงแรก และหลังจากนั้นก็เริ่มเฉื่อยชาไม่สามารถทนอยู่กับความจำเจของงานที่ปฏิบัติอยู่ได้ เพราะต้องทำงานเหมือนเดิม และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ผู้สอนมีความรู้สึกเบื่อหน่ายมากขึ้น

การสอนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีเป้าหมายอยู่ที่นักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ ซึ่งเปรี๊ยะ กิจรัตน์ (2533 : 86) ได้สรุปคำถามไว้ดังนี้

1. ทำอย่างไรให้นักเรียนเห็นประโยชน์ในสิ่งที่เรียน
2. ทำอย่างไรไม่ให้นักเรียนเบื่อหน่ายการเรียน
3. ปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
4. ปรับปรุงตัวอย่างไรให้สอนดี
5. จะสอนดีขึ้นได้อย่างไร ถ้างบประมาณ อุปกรณ์เครื่องใช้มีน้อย

ความสามารถในการสอนของครูที่มีความสามารถในการสอนก่อนดำเนินการสอน ควรศึกษาจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนของนักเรียนว่าจะเรียนอย่างไรจะสอนอย่างไร และจะเลือกวิธีการสอนแบบไหน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ผู้สอน ครู และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน คือ การจัดการศึกษาที่ผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

1.2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ได้อาศัยแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน เพื่ออธิบายเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนไว้ โดยกล่าวไว้ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543 : 36-45) ได้กล่าวว่า เป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล ได้เรียนด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถได้เรียนสิ่งที่

สนใจ ต้องการหรือมีประโยชน์ได้ปฏิบัติตามได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ได้รับการเอาใจใส่ประเมิน ช่วยเหลือเป็นรายบุคคลให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และสำเร็จตามอัตราภาพ การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ควรพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เช่น กระบวนการกลุ่ม ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น กระบวนการสร้างความตระหนัก และกระบวนการสร้างเจตคติ เป็นต้น การเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยการเตรียมเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียน ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนเป็นผู้คอยสอดส่องสำรวจ ในขณะที่ผู้เรียนฝึก และให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงตนเองจนเกิดพัฒนาการขึ้น หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยเป็นผู้สร้าง ความรู้ด้วยตนเองทำ ความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระข้อความรู้ให้แก่ตนเอง และได้เรียนรู้จากกัน และกัน ได้
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และกัน และได้เรียนรู้จากกัน และกัน ได้แลกเปลี่ยน ข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กัน และกัน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
3. ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด
4. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน
5. ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

สุมนทนา พรหมบุญ (2543 : ออนไลน์) ได้อัญเชิญพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงบรรยายเรื่อง “แนวโน้มการจัดการเรียน การสอน เพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” มาไว้ในบทความเรื่อง “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ความเข้าใจที่ ต้องรีบแก้ไข” สรุปใจความได้ว่า การเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ควรมุ่ง สุ จิ ปุ ลิ และการศึกษา 4 อย่าง คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา ซึ่ง “สุ” คือ สุตมยปัญญา ปัญญาจากการ ฟัง ดีความว่า การฟัง คือ การรับสาร หรือสาระทั้งปวงจากสื่อ มิใช่แต่เฉพาะการฟังทางหูอย่างเดียว “จิ” คือ จินตมยปัญญา ปัญญาจากการคิด คือ รู้จักไตร่ตรอง หัดใช้เหตุผลวิเคราะห์ช่วยให้เกิด จินตนาการ และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ “สุ” มาก่อนจึงจะมี “จิ” ทำให้รู้ว่า “สุ” ไหนถูก “สุ” ไหน ผิดด้วย “ปุ” คือ ปุจฉา แปลว่า ถาม จาก “สุ” และ “จิ” ต้องมีความปรารถนาคำตอบเพิ่มเติมให้มี ปัญญายิ่งขึ้น แนวโน้มทศวรรษหน้า “ปุ” จะเป็นเรื่องสำคัญ ส่วน “ลิ” คือ ลิขิต จดบันทึก ต่อมา คำว่า “จด” ก็ขยายเป็นการพิมพ์ การทำฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ส่วนพุทธิศึกษา เป็นการศึกษาความรู้ วิชาการที่มีหลายสาขา แต่ละสาขามีวิธีการ สุ จิ ปุ ลิ ต่างกัน วิทยาการปัจจุบันมีมากมาย จึงทรงแนะ ว่า ให้รู้จริง หรือรู้ลึกเสียอย่างหนึ่ง รู้พอสมควรหรือรู้รอบอีกหลาย ๆ อย่าง ข้อสำคัญ คือ ต้อง สามารถโยงความรู้เข้าด้วยกัน หรือหาว่าความรู้นั้น อยู่ไหน แล้วนำมาประยุกต์ให้ใช้ได้ จริยศึกษา

คือ การสอนให้มีคุณธรรม ไม่ใช่เน้นหนักท่องจำ คุณธรรมทางศาสนาที่สำคัญ คือ การปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวันด้วยการปฏิบัติ พลศึกษา รวมถึง สุขศึกษา สุขากีฬาล ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติ การเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง ด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายอาจไม่จำเป็นต้องเป็นเกมกีฬา การงานต่าง ๆ เช่น ภูเรือ่น ทำสวน ก็นับเป็นพลศึกษาได้ การหัดพลศึกษาก็ไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ที่แพงเสมอไป ต้องดูแลทางจิตใจด้วย ควบคู่กับจิตต้องพัฒนาคู่กันไป และหัดตศึกษา คือ ความสามารถใช้มือประดิษฐ์งานหัตถกรรมหรือผลิตชิ้นงานได้ช่วยให้มีใจรักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน และเห็นคุณค่าของการทำงาน ไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542 : 6) ได้เรียบเรียงหลักการของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง บทบาทครู คือ ผู้สนับสนุน และเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบในการเลือก และวางแผนที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เนื้อหาวิชามีความสำคัญ และมีความหมายต่อการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณา เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้จะมีความหมาย ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่สอน และวิธีสอน หรือเทคนิคการสอน

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสะดวกสบาย ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อได้ค้นพบข้อคำถาม และคำตอบใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายความสามารถ รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่ริเริ่มด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่ม จะช่วยเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนา และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกัน

5. ครูคือผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้ ในการจัดการเรียนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าหาวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้ นั่นก็ได้

6. ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจ

ในตนเอง และควบคุมตนเองได้มากขึ้น ได้เป็นในสิ่งที่ยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และส่วนรวมได้มากขึ้น

7. การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านไปพร้อมกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ธนู ฤทธิกุล (2542 : 4) กล่าวว่า หลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีมีดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่างกัน ประสบการณ์ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

3. การเรียนรู้ที่ดี ต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำ และสามารถใช้การเรียนรู้นั้นเป็นประโยชน์ได้ การเรียนที่ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และจดจำได้ดี

4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจ และมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการได้

5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้

สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน คือ แนวทางการเรียนการสอนที่คำนึงถึงผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติ ได้สรุปผล รวบรวมความรู้ ความสามารถที่เกิดขึ้นด้วยตนเองให้มากที่สุด จากการเรียนรู้หลาย ๆ แหล่ง โดยอาศัยกระบวนการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และเกิดพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอน หมายถึง ลักษณะ และเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้มีขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกการจัดการเรียนการสอนออกเป็นดังนี้

1. ด้านหลักสูตร
2. ด้านครูผู้สอน
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ด้านการวัดผลและประเมินผล
5. ด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน

2. การจัดการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1. ด้านหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

อาร์มสตรอง (Armstrong. 1989 : 2) กล่าวถึงคำว่า “หลักสูตร” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “curriculum” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า “currere” หมายถึง “running course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาได้นำศัพท์นี้มาใช้ในทางการศึกษาว่า “running sequence of course or learning experiences” แปลว่า การเปรียบเทียบหลักสูตรกับสนามหรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง อาจเนื่องมาจากการที่ผู้เรียนจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือจบหลักสูตรใด ๆ นั้น ผู้เรียนจะต้องเรียน และฝึกฝนความยากของวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรตามลำดับ เช่นเดียวกับนักวิ่งที่ต้องวิ่งแข่ง และฝึกฝนอุปสรรค เพื่อชัยชนะ และความสำเร็จให้ได้ ดังนั้น หลักสูตร จึงเป็นคำศัพท์ทางการศึกษา ที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย และมีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไป บางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายขอบเขตแคบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็น และประสบการณ์ของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อหลักสูตร โดยมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler. 1957 : 47) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า คือทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการเรียนการสอนสำหรับเด็กแต่อยู่ภายใต้การควบคุมของโรงเรียน

ทาบ (Taba. 1982 : 56) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดมุ่งหมายเฉพาะ การเลือก และการจัดเนื้อหาวิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 84 อ้างถึงใน บรรพต สุวรรณประเสริฐ. 2544 : 14) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า คือ การจัดเตรียมมวลประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะของโรงเรียน

ดอล (Doll อ้างถึงใน บรรพต สุวรรณประเสริฐ. 2544 : 14) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ผลรวมของประสบการณ์การเรียนรู้ ทักษะ นิสัย และมโนคติ ซึ่งผู้เรียนได้รับเป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา และนำไปใช้ควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียน

วิลเลอร์ (Wheeler. 1974 : 11) ได้ให้ความหมายว่า มวลประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งโรงเรียนหรือสถานการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน

ชาติรี สารานู (2545 : 29) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์แห่งชีวิต วิธีชีวิตในชุมชนทุกชุมชนล้วนแล้วแต่เป็นหลักสูตร ถ้าหากครูสามารถหยิบฉวยนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนอย่างเป็นระบบ โดยมีทั้งเรื่องราวการสอน กิจกรรม

และเป้าหมายที่ชัดเจน มวลประสบการณ์ทั้งหมดนั้นต้องหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว ทั้งนี้ต้องสอดคล้องคุณธรรม และจริยธรรมด้วย

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 44) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอนกำหนดไว้ในเอกสาร เพื่อเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอนตามระดับชั้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตรมีความหมาย 5 ประการ โดยใช้ตัวย่อว่า “SOPEA” ซึ่งมาจากความหมายของหลักสูตรแต่ละลักษณะในภาษาอังกฤษ เพื่อง่ายต่อการจดจำ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน (Curriculum as Subjects and Subject matters)
2. หลักสูตร คือ จุดหมายของผู้เรียนพึงบรรลุ (Curriculum as Objectives)
3. หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน (Curriculum as Plans)
4. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน (Curriculum as Learners Experience)
5. หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน (Curriculum as Educational Activities)

ธีรารัตน์ บัวศรี (2532 : 6) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

สำลี รักสุทธี (2545 : 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์หรือกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียนอันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติในทิศทางอันพึงประสงค์

สรุปได้ว่า ความหมายของหลักสูตร หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดให้ผู้เรียนโดยมีการจัดทำไว้อย่างเป็นระบบตามที่กำหนดไว้เป็นเอกสาร เพื่อเป็นแบบแผนในการสอน

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของชาติทุกระดับ เพราะเป็นเครื่องมือสำหรับผู้บริหาร ผู้ดำเนินการ ครู – อาจารย์ ผู้เรียน และผู้ปกครองที่จะต้องรู้ร่วมกันว่า มีโครงสร้างอย่างไร มีหลักฐาน จุดหมาย การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน การกำหนดเนื้อหาสาระ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้ เกณฑ์

การผ่านช่วงชั้น และการจบหลักสูตร หรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ เพื่อให้ดำเนินการไปสู่เป้าหมาย ปลายทางได้ถูกต้อง

นักการศึกษาให้ความเห็นว่า ถ้าปราศจากหลักสูตร การจัดการศึกษาจะไม่สำเร็จลุล่วง ตามเป้าหมายได้เลย หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการศึกษา โดยให้ความเห็นไว้ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 11) กล่าวไว้ว่า การที่จะทราบว่าการศึกษาในระดับต่าง ๆ จะดี หรือไม่ดี สามารถศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาระดับนั้น ๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็น เครื่องมือในการปรับจุดมุ่งหมาย และนโยบายการศึกษาของชาติเป็นเครื่องชี้นำในการจัดความรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้ ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็น เครื่องชี้วัดถึงความเจริญของชาติ ประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ประชาชนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้ มีคุณภาพ และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้สูงสุด

ประเสริฐ ธรรมโฆหาร (2531 : 4) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เป็นเอกสารของทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับการศึกษาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้น หลักสูตรจึง เปรียบเสมือน คำสั่งหรือข้อบังคับ ของทางราชการชนิดหนึ่ง
2. เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการที่จะจัดสรรงบประมาณบุคลากร อาคาร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน
3. เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษาที่จะต้องอำนวยความสะดวก ดูแล และติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล
4. เป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือเครื่องชี้นำทางในการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตร จะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งครูควรจะปฏิบัติตามอย่างจริงจัง
5. เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนากำลังคน ซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ตามแผนของรัฐบาล
6. เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพราะถ้าประเทศชาติเรามีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ เราก็จะได้คนที่มี คุณภาพที่เท่าเทียมประเทศอื่น ๆ ในโลก

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 17) ได้สรุปความสำคัญไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
  2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
  3. หลักสูตรเป็น โครงการ และแนวทางในการให้การศึกษา
  4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
  5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญขององคกร และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
  6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียน และสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
  7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม
  8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร
  9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร
  10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชาติบ้านเมือง
- สรุปว่า ความสำคัญของหลักสูตร คือ เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับพัฒนากำลังคน เพราะคนคือทรัพยากรสำคัญของชาติ ประชากรชาติใดที่มีการศึกษาสูง การพัฒนาบ้านเมืองจะก้าวหน้าได้รวดเร็ว โดยการฝึกอบรมตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน เมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นกำลังของชาติในการพัฒนาบ้านเมืองต่อไป

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรไปด้วย สำหรับองค์ประกอบหลักสูตรนั้น มีผู้ให้ทัศนะไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

ทาบ (Taba, 1962 : 4 อ้างในสุวัฒน์ แสนทวี, 2538 : 43) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรว่า โดยทั่วไปหลักสูตรมักประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล

ธีรารัง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรมีดังนี้

1. เป้าประสงค์ และนโยบายการศึกษา (Education goals and policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบ และ โครงสร้างหลักสูตร (Types and structures) ลักษณะ และแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการเกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะ และความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การสอน (Instructional strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และหลักสูตร
9. วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน (Curriculum material and instructional media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน

นิภา เพชรสม (2542 : 43) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตรไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของการนำไปใช้ได้แก่ การพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรตั้งแต่พื้นฐานในการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้แก่ พื้นฐานของสังคม พื้นฐานของปรัชญาการศึกษา พัฒนาการของผู้เรียน เป็นต้น จนกระทั่งมาเป็นหลักสูตรแม่บท และจากหลักสูตรแม่บทยังมีเอกสาร และวัสดุประกอบหลักสูตร แผนการสอนประจำบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียน ตลอดทั้งการวัดผล และประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเป็นการพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของการนำหลักสูตรไปใช้ เริ่มตั้งแต่พื้นฐานการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรจนกระทั่งการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งรวมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุ และเอกสารประกอบหลักสูตรทั้งมีการประเมินหลักสูตรว่า มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด
2. กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในส่วนของกระบวนการเรียนการสอน คือ การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ครูจึงมีส่วนร่วมสำคัญที่สุดที่จะทำหลักสูตรบรรลุผล

ตามอุดมมุ่งหมาย ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียน และ จุดเน้นสำคัญในหลักสูตร ครูจึงควรมียุทธวิธีในการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผล คือ ครูต้องพยายามคิด ค้นคว้า ศึกษาหาวิธีการต่าง ๆ และวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน สำหรับจุดเน้น สำคัญในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนการสอนไว้ ว่า ควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการ เรียนรู้ และจัดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี ตลอดจนกลุ่มผู้เรียนซึ่งสามารถสรุปกระบวนการจัดการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนควรให้ ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ ตามสภาพท้องถิ่น และตามความสนใจของผู้เรียน ตลอดทั้งให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประสบการณ์มากที่สุด

2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ฝึกคิด ให้เป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และควรจัดการเรียน การสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ

3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่ให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งทฤษฎีวิชาการ และภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผล ส่งเสริมคุณลักษณะแต่ละบุคคล

4. ในการจัดการเรียนการสอน ให้โรงเรียนกำหนดช่วงตารางเรียนเอง โดยจะกำหนด ครั้งละกี่คาบ เป็นช่วงสั้นหรือยาวได้ตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ตลอดทั้งลักษณะเนื้อหา และกิจกรรม

5. การวัดผล และการประเมินผล เป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความสามารถของผู้เรียน และเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ของการดำเนินการตามแนวทางของหลักสูตร ซึ่งผู้บริหาร และครูมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องทำการ ทดสอบตามลักษณะการจัดประสบการณ์ และเนื้อหาวิชาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ แล้วนำผลไป พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียน

สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักสูตร คือ การกำหนดนโยบายของกระบวนการเรียน การสอนที่จะนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สามารถสร้างแบบจำลองในการจัดทำหลักสูตรที่มี การสอนที่ตรงตามความต้องการของสถานศึกษาได้

โครงสร้างของหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตร เป็นการกำหนดเนื้อหาสาระ ที่ใช้เรียนใช้สอนตลอดปี โดยหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดโครงสร้างไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 5-8)

ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

ภาษาไทย

คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สุขศึกษา และพลศึกษา

ศิลปะ

การงานอาชีพ และเทคโนโลยี

ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ ในแต่ละช่วง ชั้นแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวมทั้งกำหนด สัดส่วนของเวลาหรือหน่วยกิจการเรียนของแต่ละสาระการเรียนรู้เป็นรายปี / ภาคให้เห็นชัดเจน ดังนั้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรทั้ง 8 กลุ่มสาระในแต่ละช่วงชั้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์การจัดสัดส่วนของการจัดสาระการเรียนรู้แกน และสาระการเรียนรู้เลือกรวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของแต่ละช่วงชั้นจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. วิเคราะห์เวลาในการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามที่หลักสูตรกำหนด โดยสถานศึกษา นำมาปรับเพิ่ม/ลดได้ตามความเหมาะสม

3. วิเคราะห์การจัดสัดส่วนการจัดสาระการเรียนรู้แกน สาระการเรียนรู้เลือก และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น มาพิจารณาจัดสัดส่วนเวลาเป็นรายปี สำหรับช่วงชั้น ป.1-3 ป.4-6 และ ม.1-3 และจัดเป็นรายภาคสำหรับช่วงชั้น ม.4-6

4. นำรายละเอียดการกำหนดสัดส่วนสาระการเรียนรู้ และเวลามาจัดโครงสร้างหลักสูตร ทั้ง 8 กลุ่มสาระในแต่ละช่วงชั้น

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1	ช่วงชั้นที่ 2	ช่วงชั้นที่ 3	ช่วงชั้นที่ 4
	ป. 1-3	ป. 4-6	ม. 1-3	ม. 4-6
	การศึกษาภาคบังคับ			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม	การศึกษาขั้นพื้นฐาน			
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	●	●	●	●
ดุขศึกษาและพลศึกษา	■	■	■	■
ศิลปะ	■	■	■	■
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ	■	■	■	■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ประมาณปีละ	ประมาณปีละ	ประมาณปีละ	ไม่น้อยกว่าปีละ
	800-1,000 ชม	800-1,000 ชม	800-1,200 ชม	1,200 ชม

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดการเรียนรู้ และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน
- ▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

แหล่งที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 7- 8

ทั้งนี้สถานศึกษาอาจจัดเวลาเรียน และกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้ตามสภาพกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียน และช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษา

สรุปว่า โครงสร้างของหลักสูตร คือ การจัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระให้ได้มาตรฐาน สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมดมากำหนดเป็นสัดส่วนเวลาเรียนของแต่ละสาระการเรียนรู้เป็นรายปี หรือรายภาคให้ชัดเจน

พื้นฐานการจัดทำหลักสูตร

การจัดทำหลักสูตรที่สร้างขึ้นให้มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล และสังคมได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน นำมาพิจารณาประกอบในการจัดทำหลักสูตร โดยมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

สุนีย์ กุพันธ์ (2546 : 28-124) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เห็นภาพรวมว่า ในการจัดทำหลักสูตร จำเป็นต้องคำนึงสิ่งใดบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อหลักสูตรอย่างไร
2. ช่วยให้ผู้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เช่น การทำจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และการกำหนดเนื้อหาวิชา ฯลฯ
3. ช่วยให้ผู้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
4. ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรอันจะส่งผลให้การดำเนินการในอนาคตประสบผลดียิ่งขึ้น

ทาบา (Taba. 1962 : 16-87) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรดังนี้

1. สังคม และวัฒนธรรม
2. ผู้เรียน และกระบวนการเรียน
3. ธรรมชาติของความรู้

ไทเลอร์ (Tyler. 1949 : 1-43) กล่าวถึงสิ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ได้แก่ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน
2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชีวิตภายนอกโรงเรียน
3. ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ
4. ข้อมูลทางด้านปรัชญา
5. ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้

สรุปได้ว่า พื้นฐานการจัดทำหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ สังคม ธรรมชาติ และจิตวิทยาในการเรียนรู้ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสมผสานแนวคิดดังกล่าว นำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2544 : 4-5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรที่ดีไว้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
3. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. จัดทำโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละช่วงชั้น และสัดส่วนเวลาเรียน
5. กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
6. จัดทำคำอธิบายรายวิชา
7. จัดทำหน่วยการเรียนรู้
8. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
9. กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
10. กำหนดสื่อการเรียนรู้ / แหล่งการเรียนรู้
11. กำหนดการวัด และประเมินผล

12. บริหารจัดการงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

เชลเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 44-45) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของหลักสูตรที่ดีไว้ดังนี้

1. เนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรครอบคลุมข้อมูลที่ได้มาจากนักเรียน สังคม กระบวนการเรียน และความรู้ที่ควรจะได้รับในระหว่างการศึกษาหรือไม่อย่างไร
2. จุดมุ่งหมายของโรงเรียนวางไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องหรือไม่ จุดมุ่งหมายมีความกว้างขวาง มีความสมดุล และจะเป็นจริงได้หรือไม่ มีช่องว่างพอที่จะขยาย ตัดต่อเพิ่มเติม จุดมุ่งหมายตามที่ต้องการหรือไม่
3. กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้า และมีอิสระที่จะพัฒนาตามความสามารถ ความสนใจ ตามแนวทางของตนเองได้หรือไม่
4. นักเรียน และครูมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับแผนการเรียนต่าง ๆ ในหลักสูตรหรือไม่ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนนั้น ๆ ตามวุฒิภาวะของเขาหรือไม่ ผู้เรียนมีความเข้าใจในเหตุผล และยอมรับสิ่งที่โรงเรียนคาดหวังจากเขาหรือไม่

5. กลุ่มจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๆ มีความสอดคล้องกับโอกาสที่จะเรียนในแต่ละกลุ่ม เพื่อบรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ หรือไม่ มีการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายกับโอกาสที่จะเรียนว่ามีช่องว่างหรือมีการเหลื่อมล้ำกันหรือไม่ โอกาสในการเลือกทางเรียนเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่อย่างไร

6. ในแต่ละขอบเขตหรือแต่ละกลุ่มของจุดมุ่งหมาย โอกาสในการเลือกทางเรียนที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบหรือกระสวนที่แสดงให้เห็นความตั้งใจที่จะให้เกิดขึ้นมากหรือน้อยอย่างไร กระสวนหรือรูปแบบนั้น ๆ มีความเหมาะสมสอดคล้องตัวที่จะนำไปใช้ได้จริงหรือไม่อย่างไร

7. แผนงานเหมาะสมกับศูนย์กลางการศึกษาในโรงเรียนหรือไม่ มีแผนการสร้างขึ้นจากภายนอกโรงเรียน และได้รับการปรับปรุงหรือนำไปใช้ในโรงเรียนหรือไม่ โอกาสทางการเรียนต่าง ๆ ได้รับการวางแผนให้คุณค่าต่อผู้เรียน และชุมชนหรือไม่อย่างไร

8. ความต้องการที่เป็นแรงผลักดันจากภายนอกได้รับการพิจารณาผ่านกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างสมดุลหรือไม่

9. แผนงานของหลักสูตรโดยส่วนรวมมีความกว้างขวางหรือไม่ และแผนนั้นสอดคล้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอนการวัดผล ตลอดทั้งจุดมุ่งหมาย และโอกาสทางการเรียนที่กำหนดไว้หรือไม่

10. กลุ่มที่รับผิดชอบในการวางแผนการนั้นเป็นตัวแทนของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนโดยส่วนรวม และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ หรือไม่

สுகนธ์ เครือน้ำคำ (2548 : 42-43) ได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรที่ดีไว้ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่มาจากกรวางแผนงานที่รัดกุม มีขั้นตอนในการดำเนินงาน และตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

2. วิธีการกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือก และการจัดเนื้อหาวิชา การจัดกระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทฤษฎีการสร้างหลักสูตร

3. ต้องตรงตามความมุ่งหมายการศึกษาของชาติ เป็นเครื่องมือช่วยให้เป้าหมายทางการศึกษาของชาติบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. เป็นหลักสูตรที่ได้มาจากแนวคิดของบุคคลหลายฝ่าย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งรวมทั้งผู้ปกครอง ประชาชน และผู้เรียน

5. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับพื้นฐานที่สำคัญ ๆ คือ ปรัชญา จิตวิทยา สังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ตลอดจนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และเอกลักษณ์ของชาติ

6. เป็นหลักสูตรที่จัดลำดับเนื้อหา และประสบการณ์ไว้อย่างต่อเนื่อง ไม่ข้ามขั้น ไม่รวนหรือขาดตอน จนผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ไม่ต่อเนื่อง

7. หลักสูตรที่ดีจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ตามความถนัด และความสนใจ

8. เป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื้อหากิจกรรมต้องเหมาะสมกับพื้นฐาน ธรรมชาติความต้องการของผู้เรียน

9. ต้องส่งเสริมความเจริญงอกงามในตัวผู้เรียนทุกด้าน รวมทั้งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนแก้ปัญหาตนเองได้

10. ต้องบอกแนวทางการสอน สื่อการเรียนการสอน และแนวทางการวัดผลประเมินผลได้อย่างเหมาะสม

11. มีความคล่องตัว ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ง่าย ท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถนำไปดัดแปลงใช้ได้ เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

12. เป็นหลักสูตรที่ผู้สอนเข้าใจหลักการ วัดผลประสงค์ได้ง่าย นำไปปฏิบัติได้จริง และสะดวก

13. มีเนื้อหาสาระบริบูรณ์เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ความรู้ ได้ทักษะพื้นฐาน และส่งเสริมให้ถึงขั้นคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

14. การบรรจุเนื้อหาประสบการณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเหมาะสมกับช่วงเวลาที่ให้การศึกษา

15. เนื้อหาที่กำหนดสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิต ประสบการณ์ใกล้ตัวเด็ก สามารถให้เด็กนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

16. มีการติดตามผล และประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ดีขึ้น

สามารถได้สรุปว่า หลักสูตรที่ดี หมายถึง การศึกษาข้อมูลเพื่อนำมาเป็นรากฐานในการมา กำหนดวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย วิธีการให้ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้จากบุคคลหลายฝ่าย โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางรวมทั้งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ โดยมีการประเมินผลเป็นระยะในการที่จะพัฒนาต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัด ระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ดีดังต่อไปนี้

1. มีขั้นตอนดำเนินงาน และรากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องเชื่อถือได้

2. กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น ขยัน ซื่อสัตย์

เสียสละ อดทน สามัคคี มีวินัย มีความรับผิดชอบ เป็นต้น

4. ความเหมาะสมของ โครงสร้างหลักสูตร และเวลาเรียน
5. เป็นหลักสูตรสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
6. มีการจัดลำดับเนื้อหาไว้อย่างต่อเนื่อง
7. มีแนวการสอน สื่อการสอน และแนวการประเมินผลที่เหมาะสม
8. หลักสูตรควรเปิดกว้างให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัด
9. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์
10. มีเนื้อหาสมบูรณ์สามารถนำมาปรับเปลี่ยนกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ให้ทันสมัย
11. เนื้อหาสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตประจำวันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
12. มีการติดตามผลเพื่อนำมาปรับปรุง

สรุปว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน โดยมีการวางแผนล่วงหน้าไว้ อย่างเป็นขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นเอกสาร เพื่อเป็นแบบแผนในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น

2.2. ด้านครูผู้สอน

การจัดครูผู้สอน และการจัดการเรียนการสอน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งที่จะต้องจัดครูผู้สอน แต่ต้องคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการสอนให้มากที่สุด การจัดครูผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกรมวิชาการได้ให้ความสำคัญไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544 : 38 -50)

ครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จด้วยดี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เน้นการจัดการศึกษาโดยให้ผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นบทบาทของครูจึงต้องปรับเปลี่ยนไป

บทบาทหน้าที่ของครูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
2. จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุดเปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม
3. จัดทำ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งภายในภายนอกสถานศึกษา และจัดหาแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ แหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ

4. พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทันท่องเหตุการณ์
5. เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติต่อเพื่อนครู และนักเรียน
6. จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียน และสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม
7. จัดการวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง โดยประเมินจากการปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากแฟ้มสะสมงาน ฯลฯ
8. จัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้
9. จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา บ้าน และชุมชน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สรุปว่า การจัดการครูผู้สอน คือ การจัดการที่มีความรู้ มีคุณธรรม ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

ความหมายของการจัดการครูผู้สอน

มีนักศึกษาวิชาการได้ให้ความหมายของการจัดการครูเข้าสอนไว้หลายท่านดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิถ (2532 : 65) กล่าวว่า การจัดการครูเข้าสอนเป็นหน้าที่อันสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารที่จะรู้จักเลือกจัดการครูผู้สอน ได้เหมาะสมกับแต่ละวิชา แต่ละระดับชั้น และแต่ละความสามารถของผู้เรียน นอกจากนี้ผู้สอนจะมีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอนแล้ว เทคนิควิธีการสอนก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องติดตามดูอย่างใกล้ชิดตลอดจนความสามารถในการปกครองดูแลเด็กให้อยู่ในกรอบหรือแนวทางที่ต้องการ

วินิจ เกตุขำ (มปป : 50) กล่าวว่า วิธีการจัดการครูเข้าสอน การจัดการครูเข้าสอนที่ได้ผลดี เมื่อมีครูพอเพียง มีการจัดแบบใหญ่อยู่ 2 แบบ ดังนี้

1. การจัดการครูสอนตามแนวตั้ง ได้แก่ การจัดการครูสอนในวิชาหนึ่ง ๆ หลายระดับชั้น
2. การจัดการครูสอนตามแนวนอน คือ การจัดการครูสอนวิชาหนึ่งในระดับเดียว

นอกจากการจัดการครูเข้าสอนแบบแนวตั้ง และแนวนอนที่กล่าวมาแล้วมีข้อเสนอแนะการจัดการครูเข้าสอนสำหรับผู้บริหารไว้พิจารณา ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น

1. ให้ทุกคนพิจารณาเข้าสู่สายงานเองด้วยความสมัครใจ
2. ผู้บริหารจัดการครูเข้าสอน โดยพิจารณาถึงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากร

3. วิธีผสมจากวิธีที่ 1 และ 2 กล่าวคือ ผู้บริหารจัดการครูเข้าสอนก่อน และให้ทุกคนช่วยพิจารณาถ้าหากบางคนต้องการสับเปลี่ยน

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545 : 156-157) กล่าวว่า การจัดครูอาจารย์เข้าสอนเป็นงานของฝ่ายวิชาการการพิจารณาความเหมาะสม และถูกต้องจึงเป็นสิ่งจำเป็นการดำเนินงานของการจัดครูอาจารย์เข้าสอนมีดังนี้

1. การสำรวจความพร้อมของบุคลากรด้านครูอาจารย์ ก่อนเปิดหลักสูตรใหม่หรือเปิดแผนการสอนเพิ่ม
2. สำรวจภาระงานของครูอาจารย์
3. สำรวจคุณสมบัติของครูอาจารย์ เช่น วุฒิ ประสบการณ์ ความชำนาญในด้านการสอนของแต่ละวิชา

4. จัดตามความพร้อมของครูผู้สอน เช่น ความถนัดและความต้องการในการสอน ได้แก่ จัดตามวุฒิทางการศึกษา จัดตามความสนใจ และความถนัด จัดตามความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์

สรุปว่า ความหมายของการจัดครูผู้สอน คือ การสำรวจคุณสมบัติของครูทั้งหมด ก่อนที่จะทำการสอน เพื่อจะได้จัดตามความถนัด ความเชี่ยวชาญ และความสนใจของผู้สอน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสมผสานแนวคิดดังกล่าว นำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ก : 26) ได้กำหนดหลักการของครูผู้สอนที่ดีไว้เพื่อเป็นเครื่องตรวจสอบ ดังนี้

1. ครูเตรียมการสอน ทั้งเนื้อหา และวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศที่ปลูกเร้าใจ และเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และส่วนปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกริยามารยาท และวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกต และประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ศ. ดร. เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอาวุโส ศูนย์ศึกษาธุรกิจ และรัฐบาล มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (2550 : ออนไลน์) ได้สรุปการเป็นครูสอนที่ดีไว้ว่า

1. สอนอย่างน่าสนใจ และน่าติดตาม คือ การที่ครูสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนได้อย่างน่าสนใจ รู้จักกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจอยากเรียนรู้ อยากศึกษาค้นคว้า มีวิธีการเข้าหาผู้เรียนอย่างน่าสนใจ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกไม่เคอะเขินที่จะแสดงความคิดเห็น เช่น ก่อนสอน ครูทักทายผู้เรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงท่าทางแห่งความเป็นมิตร อย่างจริงใจ และเป็นธรรมชาติ ป้อนคำถามที่น่าสนใจ ชักชวนให้ผู้เรียนทุกคนแสดงความคิดเห็น โดยครูบางคนอาจเริ่มต้นสอนด้วยการเล่าประสบการณ์ที่ได้ประสบมา

2. สอนสนุกแต่มีสาระ คือ การสอนที่ได้เนื้อหาสาระพร้อม ๆ ไปด้วยผู้เรียนมีความสุข สนุกสนาน ทั้งนี้เพราะผู้เรียนอยู่ในช่วงวัยที่รักสนุก ชอบการเล่น ตื่นตาตื่นใจกับเรื่องใหม่ ๆ หากครูมีวิธีการสอนที่สามารถสอดแทรกความสนุกสนานไปด้วย ย่อมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทำให้การเรียนไม่น่าเบื่อหน่าย เช่น ครูผู้สอนมีการเล่าเรื่องตลก หรือเรื่องราวที่ตลกขบขันสอดแทรกในการเรียนการสอน เล่นเกมหรือทำกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ หรือใช้สื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มสีสันในการเรียนรู้ เป็นต้น

3. เตรียมตัวสอนมาอย่างดี คือ การที่ครูผู้สอนได้วางแผนการสอนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ เตรียมเอกสาร สื่อประกอบการสอน เตรียมวิธีดำเนินการสอนในแต่ละคาบเรียนรวมถึงการคิดหาทางป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการเรียนการสอน เช่น ผู้เรียนไม่เข้าใจ ผู้เรียนไม่สนใจ ผู้เรียนหลับ เป็นต้น ที่สำคัญครูควรรู้จักผู้เรียนแต่ละคน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละคนอย่างแท้จริง

4. ให้ทุกคนในชั้นมีส่วนร่วม คือ การที่ครูไม่เพียงสอนให้ผู้เรียนนั่งฟัง และจดตาม แต่ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ซึ่งมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพูดหรือร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพ และมีความคงทนของการเรียนรู้มากกว่าการอ่าน การได้ยิน และการมองเห็นเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ในระหว่างการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนระดมความคิดกับเพื่อนในประเด็นที่ครูตั้งคำถามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทำกิจกรรม เช่น เล่นเกมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชานั้น ๆ การให้ผู้เรียนออกมาพูดหน้าชั้นเรียนในประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

5. ยุติธรรมไม่ลำเอียง คือ การปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนในลักษณะเดียวกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หากครูมีความลำเอียงต่อผู้เรียนบางคน เช่น รักหรือสนิทสนมกับผู้เรียนบางคนอาจนำมาซึ่งการปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคกัน ทำให้ผู้เรียนที่ไม่เป็นที่โปรดปรานของครูรู้สึกว่าคุณค่าเกิดการเปรียบเทียบ ท้ายที่สุดผู้เรียนจะไม่ชอบครูผู้สอน ส่งผลร้ายต่อการเรียนในที่สุด โดยลักษณะ

ครูที่ยุติธรรม เช่น ให้ความสนิทสนมกับนักเรียนทุกคน ผู้เรียนที่ทำดีควรได้รับคำชมเชย ผู้เรียนที่ทำผิดควรได้รับการลงโทษ ครูต้องให้ความสำคัญกับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ครูควรมีความยุติธรรมในการตรวจคะแนนไม่โน้มเอียงไปทางผู้เรียนบางคน และช่วยเหลือผู้เรียนที่เรียนไม่ถึงมาตรฐาน

6. เข้มงวดแต่ใจกรุณา คือ การที่ครูผู้สอนมีความสมดุลระหว่างการเข้มงวด และความประนีประนอม เช่น ไม่ควรเข้มงวดกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากเกินไป ไม่ใช่อารมณ์ในการสอนการสั่งงานหรือการลงโทษ แต่พยายามประนีประนอม ให้ความรัก ความเข้าใจกับนักเรียนแต่ละคน มีความเป็นมิตรกับนักเรียน รวมถึงให้กำลังใจผู้เรียนอยู่เสมอ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน หากครูผู้สอนทำให้ผู้เรียนเกิดความกลัว เช่น ทำให้ผู้เรียนกลัวการตอบคำถาม กลัวการทำโทษ กลัวสอบตก เป็นต้น ผู้เรียนจะเกิดความเครียด จนส่งผลเสียต่อการเรียนในที่สุด

7. ใช้คำพูดเหมาะสมกับผู้เรียน คือ การที่ครูเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน เพราะผู้เรียนแต่ละคน แต่ละระดับชั้น แต่ละเพศ มีความแตกต่างกัน ครูสามารถเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่แสดงถึงการให้เกียรติผู้เรียนแต่ละคน เช่น ผู้เรียนที่เป็นผู้หญิงครูอาจต้องใช้คำพูดที่ระมัดระวังมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงมีความอ่อนไหวกว่าเด็กชาย ระวังการใช้คำพูดกับผู้เรียน ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม เป็นต้น

8. ช่วยทบทวนบทเรียนให้ผู้เรียน คือ การที่ครูได้ช่วยผู้เรียนรื้อฟื้น ทำความเข้าใจในวิชานั้น ๆ เพราะผู้เรียนต้องเรียนในหลายวิชา อาจเกิดความสับสน หากมีการทบทวนก่อนการสอน และก่อนการสอบ จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจเรื่องที่เรียนผ่านมาอีกครั้ง และช่วยลดความเครียดให้กับผู้เรียน วิธีทบทวนบทเรียนให้ผู้เรียน เช่น ตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบหรือแสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนทำรายงานสรุปสิ่งที่เรียนรู้อีก เป็นต้น

นอกจากนี้ ขวัญเรือน อุดมนาม (2542 : 15) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับบทบาทครูผู้สอนที่ต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยกระตุ้น คอยช่วยเหลือให้แก่ผู้เรียน ซึ่งครูยุคใหม่สมัยปฏิรูปการศึกษานี้จะต้องมีแนวทางการสอนของครูที่ดีไว้ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาอย่างอิสระ
2. จัดสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด
3. เป็นผู้คอยชี้แนะ ช่วยเหลือ เมื่อมีผู้เรียนมีปัญหาในการเรียน และคอยให้กำลังใจตลอดเวลา
4. ไม่เป็นผู้สกัดกั้นความคิดเห็นของผู้เรียน รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน
5. ให้โอกาสผู้เรียนแสวงหาความรู้

6. จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดสภาพห้องเรียน การจัดป้ายนิเทศส่งเสริมการเรียนรู้การจัดนิทรรศการ

สรุปว่า การจัดครูผู้สอนที่ดี หมายถึง การสำรวจความพร้อมของบุคลากรครูในโรงเรียน ก่อนเปิดการเรียน การกำหนดคุณสมบัติของครูผู้สอนการจัดตามความถนัด ความชำนาญ และความต้องการของครูผู้สอนอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนที่ดีดังต่อไปนี้

1. ครูเตรียมการสอน
2. ครูสอนจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนน่าสนใจ
3. ครูเอาใจใส่นักเรียนทุกคนไม่ลำเอียง
4. ครูสอนให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทำ และเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น
7. ครูใช้สื่อการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ และเข้าใจ
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่เพื่อให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริง
9. ครูสอนสนุกแต่มีเนื้อหาสาระ
10. ครูใช้คำพูดเหมาะสมกับนักเรียน
11. ครูส่งเสริมให้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
12. ครูช่วยทบทวนบทเรียนที่ผ่านมาก่อนเริ่มเรียน
13. ครูคอยติดตามประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

สรุปว่า ครูผู้สอน คือ บุคลากรครูในโรงเรียนที่ทำหน้าที่สอน อบรมความรู้ให้ผู้เรียน สนใจอยากศึกษาค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด และความชำนาญของผู้เรียน

2.3. ด้านการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็น โรงเรียนที่ให้การศึกษาแก่สามเณรเพื่อให้มีความรู้ มีความคิด ใ้รู้จักแก้ปัญหา รู้ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ การที่จะสร้างคนลักษณะนี้ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการเรียนการสอน และองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยจัดขึ้นเพื่อช่วยให้การใช้หลักสูตร บรรลุจุดประสงค์ หลักสูตรทุกหลักสูตรจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ถ้าไม่มีการจัดกิจกรรมการสอน ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ให้ความสำคัญไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 5-6)

การจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงาน และบทบาทจากผู้สอน ผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอด มาเป็นผู้นำในการเรียนรู้ (Teacher as Leader) เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ โดยเสนอแนะวิธีการ และยุทธศาสตร์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ และค้นพบความรู้ จากการศึกษาปฏิบัติของตนเองจากสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ครูจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปสร้างองค์ความรู้ในสมอง (Constructivism) ของตนเอง

ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2541 : 22) กล่าวถึงการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังนี้

1. การเรียนรู้ควรมีความหมายกับผู้เรียน สิ่งที่จะมีความหมายกับผู้เรียนโดยทั่วไปแล้ว สิ่งนั้นจะต้องมีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับตัวเขาหรือการดำรงชีวิตของเขาทางใด ทางหนึ่ง และทำให้เขาแตกต่างไปจากที่เขาไม่มีสิ่งนั้น ดังนั้น กิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง และเข้าใจสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง

2. การเรียนรู้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะบุคคล และสามารถนำสิ่งที่เขาเรียนรู้ไปเป็นประโยชน์ได้ การที่ผู้เรียนจะครอบครองทรัพย์สินทางปัญญา เขาต้องฝึกฝนด้วยตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยการกระทำจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวความคิดนี้

3. การเรียนรู้ที่ดีต้องสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง การจัดการศึกษาโดยทั่วไป เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรากฏในปัจจุบัน และเตรียมตัวเพื่ออนาคต ซึ่งสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียนรู้น่าจะเป็นสิ่งที่สามารถใช้ได้ในสถานการณ์อย่างกว้างขวาง และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ จึงเป็นการเตรียมผู้เรียนเพื่อการดำรงชีวิต

4. การเรียนรู้ควรตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน แต่ละคนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า โรงเรียนต้องจัดหลักสูตรให้กับผู้เรียนรายบุคคล แต่โรงเรียนควรใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นรากฐานในการพัฒนาผู้เรียนให้เขาได้พัฒนาสูงสุดตามศักยภาพ

5. ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การเปลี่ยนมุมมองต่อผู้เรียนจากการเป็นผู้รับ และครูเป็นผู้ให้ความรู้ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนมีความเป็นตัวอยู่ในฐานะบุคคล และมีเอกลักษณ์ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง และมีเสรีภาพในการเรียนรู้ตามข้อตกลงของสังคม ครูเป็นผู้มีบทบาทในฐานะผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนส่งเสริม พัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การจัดการเรียนการสอนควรเป็นบูรณาการ และการพัฒนาในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ และความหมายของสิ่งที่ผู้เรียนรู้ โดยการจัดสภาพแวดล้อม และบริบทการเรียนรู้ควรเป็นไป เพื่อการจูงใจ การสร้างวินัยในตนเอง และการพัฒนาทัศนคติของผู้เรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

7. ผลสำเร็จในการจัดการศึกษาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ สถานศึกษาที่สามารถจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการบูรณาการความรู้ และทักษะใหม่ ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา โดยให้เขาเป็นคนเก่ง และคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และประกอบอาชีพสุจริต ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

สุพล วังสินธ์ (2542 : 42) ได้วิเคราะห์ตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนมีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัด และวิธีการของตนเอง ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม ฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์จินตนาการ ได้แสดงออกอย่างชัดเจน และมีเหตุผล ได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน ได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข ฝึกตนเองให้มีวินัย รับผิดชอบในการทำงาน ฝึกประเมินปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ตัวบ่งชี้การสอนของครู ได้แก่ ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา และวิธีการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เอาใจใส่นักเรียน และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง จัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง ส่งเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน ใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้ ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง ฝึกฝนกิจกรรมรายท และวินัย ตามวิถีวัฒนธรรมไทย รวมทั้งสังเกต และประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน อารมณ์ ใจเที่ยง (2540 : 71) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมทั้งของผู้เรียน และผู้สอนที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มีความสำคัญดังนี้

1. กิจกรรมช่วยเร้าความสนใจของเด็ก
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝัง และส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียน ได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียน ได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมจะช่วยให้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมจะช่วยขยายความรู้ และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงาม และพัฒนาการของเด็ก
11. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
14. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน
15. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่าง ๆ

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอน อารมณ์ ใจเที่ยง (2540 : 71) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอน มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมกัน
2. เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน
3. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน
4. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตรให้ผู้เรียนได้คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็น และเกิดทักษะกระบวนการ
5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

สรุป ความหมายของการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความสามารถของผู้เรียน ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการในแต่ละด้านทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสมผสานแนวคิดดังกล่าว นำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

ธำรง บัวศรี (2542 : 244) ได้กล่าวถึงลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอน
2. ต้องสนองความต้องการของผู้เรียน
3. ต้องมีความหมายต่อผู้เรียน
4. ต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน
5. ต้องสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของผู้เรียน
6. ต้องส่งเสริมหรือผลักดันให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้
7. ต้องสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว
8. ต้องมีความหลากหลาย มีเนื้อหาสาระมาก และทันสมัย
9. ต้องเป็นประสบการณ์ที่สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ เมื่อพิจารณาในแง่ความพร้อมใน

ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และเวลา

10. ต้องเป็นประสบการณ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

สุคนธ์ เกรื่อน้ำคำ (2548 : 120-121) กล่าวถึงลักษณะการจัดการจัดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. ประสบการณ์ที่เลือกต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน หากเป็นทักษะก็ควรเป็นทักษะที่เมื่อปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ
2. ประสบการณ์ที่เลือกควรก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียนที่จะปฏิบัติ เช่น มีความสนุกไม่ซ้ำซาก เป็นที่น่าสนใจ มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ ความพึงพอใจจะนำไปสู่ทัศนคติที่ดีต่อการเรียน
3. กิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียนควรอยู่ในขอบเขต ความสามารถทางด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้ ผู้สอนต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิม หรือทักษะเดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ กิจกรรมใหม่ที่ผู้เรียนจะได้รับ ควรสืบเนื่องต่อกิจกรรม และประสบการณ์ในอดีต มิฉะนั้นผู้เรียนจะไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมใหม่ได้ ทำให้การเรียนเกิดความล้มเหลว และผู้เรียนเกิดความท้อแท้
4. กิจกรรมที่เลือกมาให้ผู้เรียนควรส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการสอนหลาย ๆ ด้าน
5. กิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เลือกมาให้ผู้เรียน ควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงความสามารถพิเศษทางด้านใดด้านหนึ่งของผู้เรียน ไม่จำเป็นว่าผู้เรียนทุกห้องในแต่ละชั้นจะต้องทำกิจกรรมอย่างเดียวกันทั้งหมด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 87-88) กล่าวถึงการจัดการจัดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. ควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
2. ควรสนองความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน
3. ควรเหมาะสมกับบุคลิกภาพ ความสามารถของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้
4. ควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. ควรมีความต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่มีอยู่
6. สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และมีคุณภาพ เห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียน
7. สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ (ดูความพร้อมของสถานศึกษา เช่น วัสดุ อุปกรณ์ เวลา และบุคลากร)

8. ควรเรียงลำดับให้เหมาะสมโดยเริ่มจากง่ายไปหายาก

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดี คือ การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจ ไม่ซ้ำซาก สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีความเหมาะสมกับบุคลิกภาพทางด้านร่างกาย และจิตใจ และมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่ดีดังต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การสอนตรงกับความต้องการของผู้เรียน
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
3. ต้องมีความหมาย มีขอบเขต อยู่ในบุคลิกภาพที่ผู้เรียนปฏิบัติได้
4. มีความสัมพันธ์กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
5. การจัดการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้
6. การจัดการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็ว
7. มีความหลากหลายของเนื้อหาสาระ และทันสมัย
8. มีความพร้อมของอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน
9. ควรเรียงลำดับให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
10. คำนึงถึงความสามารถพิเศษของผู้เรียนแต่ละคน โดยไม่จำเป็นว่าผู้เรียนทุกคนต้อง

ทำเหมือนกันทั้งหมด

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอน คือ การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลินในการเรียน และผู้เรียนเกิดการพัฒนาที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.4. ด้านการวัดผล และประเมินผล

การวัดผล และประเมินผลเป็นกระบวนการเรียนการสอนขั้นสุดท้ายที่จะสามารถชี้ได้ว่าการเรียนการสอนนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้พัฒนาได้ตามความคาดหวังเพียงใด ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยผู้สอนให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จของการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้เต็มศักยภาพ ซึ่งกรมวิชาการ (2545 ช : 6) กล่าวถึงหลักการวัดผล และการประเมินผลการเรียนแยกกันดังนี้

การที่จะให้มีการวัดผลการเรียนรู้ผู้วัดในที่นี้ คือ ครูคงต้องการผลการวัดที่เชื่อถือได้ตรงกับความเป็นจริงจำเป็นที่ผู้วัดผลจะต้องเข้าใจหลักการที่สำคัญในการวัดผลเสียก่อนว่าเป็นอย่างไร ดังนี้

1. วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวัดแต่ละครั้งต้องมีวัตถุประสงค์ว่า จะวัดเพื่ออะไร จะวัดคุณลักษณะอย่างไรบ้าง และใช้เครื่องมืออะไร ถ้าหากมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ผลของการวัดที่ได้มาก็ที่น่าเชื่อถือ และนำมาใช้ได้อย่างมั่นใจ

2. ใช้เครื่องมือที่ดีการวัดแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับเครื่องมือที่ใช้ จึงต้องตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเสียก่อน เช่น มีความเที่ยงตรง และมีความเชื่อมั่นได้เพียงใด ความเป็นปรนัย มีอำนาจจำแนกสูง เหมาะสมกับผู้ที่จะวัด

3. มีความยุติธรรม เช่น ในด้านเครื่องมือที่ใช้ คือ ไม่เปิดโอกาสให้ผู้สอนเกิดการได้เปรียบเสียเปรียบขึ้น เช่น การให้เด็กเลือกคำตอบเพียงบางข้อ ใช้ภาษากวน คำถามในข้อแรกและคำตอบในข้อหลัง ๆ หรือเด็กกลุ่มเดียวกันใช้เครื่องมือคนละชุด เช่น ให้เด็กอ่อนใช้ข้อสอบง่ายกว่า นอกจากนั้น การใช้เครื่องมือไปวัดเด็กผิดกลุ่ม ผิดระดับ การทำลายสมาธิของเด็ก แนะนำคำตอบให้เด็กขณะสอบ การพิมพ์ผิดมาก ๆ ไม่มีคำตอบที่ถูกต้อง หรือคำตอบถูกมีหลายตัว เฉลยผิด ตรวจผิด สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของการขาดความยุติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วัดต้องคำนึงถึงอย่างมาก

4. แปลผลได้ถูกต้อง ผลของการวัดจะออกมาในรูปคะแนนเป็นส่วนใหญ่ โดยทั่วไปมักจะแปลผลการสอบอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ อิงเกณฑ์ และอิงกลุ่ม

5. ใช้ผลการวัดได้คุ้มค่าการวัดผล นอกจากจะได้ตรวจสอบความสามารถของการเรียนว่ามีคุณภาพเช่นไร แล้วยังมุ่งหวังที่จะค้นหาความสามารถที่เด่นหรือด้อยของเด็กอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะส่งเสริม และหาทางแก้ไขต่อไป

สรุปว่า หลักการวัดผล และประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเกณฑ์การวัดพฤติกรรมหรือความรู้ความสามารถของผู้เรียน แล้วจัดทำเครื่องมือวัดที่มีประสิทธิภาพนำไปวัดพฤติกรรมหรือความรู้ความสามารถของผู้เรียน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสรุปผลที่ได้เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนต่อไป โดยแบ่งเป็น 2 คือ อิงเกณฑ์ และอิงกลุ่ม

ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ได้ให้คำจำกัดความความเกี่ยวกับการวัดผลไว้ดังต่อไปนี้

ล้วน และอังคณา สายยศ (2543 : 3) กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขให้แก่อะไรสิ่งหนึ่งเพื่อจุดประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างของคุณลักษณะที่ต้องการวัดอยู่ 2 อย่าง คือ (1) การวัดผลโดยตรง และ (2) การวัดผลทางอ้อม

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545 : 166) กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการที่กำหนดตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้น ๆ เช่น การวัดความสามารถทางสมองด้านต่าง ๆ การวัดคุณสมบัติทางกายภาพ เช่น น้ำหนัก ขนาดของวัตถุ ผลที่ได้จากการวัดจะเป็นจำนวนตัวเลข เช่น เด็กชายไก่ ได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ 65 คะแนน เป็นการวัดในเชิงปริมาณ

ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ (2544 : ออนไลน์) กล่าวว่า การวัดผล คือ การกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น กำหนดตัวเลข 1 ให้กับเพศชาย และเลข 2 ให้กับเพศหญิง หรืออาจใช้เครื่องมือไปวัดเพื่อให้ได้ตัวเลขแทนคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้ไม้บรรทัดวัดความกว้างของหนังสือได้ 3.5 นิ้ว ใช้เครื่องชั่งวัดน้ำหนักของเนื้อหมูได้ 0.5 กิโลกรัม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ในวิชาภาษาไทยของเด็กชายแดงได้ 42 คะแนน และในการวัดผลมีอยู่ 2 ประเภท คือ (1) วัดทางตรงวัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรง เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก และ (2) วัดทางอ้อม วัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรงไม่ได้ ต้องวัดโดยผ่านกระบวนการทางสมอง เช่น วัดความรู้ วัดเจตคติวัดบุคลิกภาพ

สรุปว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวนปริมาณอันดับหรือรายละเอียดของคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

การประเมินผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกับการวัดผล ซึ่งดำเนินการโดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม สาระสำคัญเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอน โดยสรุปมีดังนี้

ล้วน และอังคณา สายยศ (2543 : 3) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่นำผลการวัดไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วตัดสินใจอย่างมีคุณธรรมว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว เก่งหรือไม่เก่ง

ผ่านหรือไม่ผ่านในการประเมินผลนั้นก็จะแบ่งเป็น 2 อย่างคือ (1) การประเมินผลย่อย และ (2) การประเมินผลรวม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545 : 166) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่า ความจริง และการกระทำ บางทีขึ้นอยู่กับการวัดเพียงอย่างเดียว เช่น คะแนนสอบ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลาย ๆ ทาง โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา การประเมินผลแต่ละครั้ง จะต้องอาศัยสิ่งต่าง ๆ ประกอบได้แก่ (1) ผลการวัดที่ได้จากการบวนการต่าง ๆ เช่น จากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ (2) เกณฑ์การพิจารณา เพื่อจะใช้เป็นแนวทางหรือหลักในการพิจารณาว่า เก่ง อ่อน พอใจ ไม่พอใจ ผ่าน ไม่ผ่าน โดยนำผลที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และ (3) การตัดสินใจเป็นการชี้วัดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลของการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ภัทรา นิลมานนท์ (2543 : 9) กล่าวว่า การวัดผลเป็นการใช้เทคนิควิธีการซึ่งเรียกว่า เครื่องมือวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อศึกษา ค้นหา หรือตรวจสอบ คุณลักษณะของบุคคล ผลงาน หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของสิ่งของหรือบุคคลที่ต้องการศึกษา การประเมินผล หมายถึง การนำข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดมาใช้ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือตีราคาโดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

วัฒนาพร ระวังบุกข์ (2542 : 24) กล่าวว่า การวัดผล คือ การตรวจสอบพฤติกรรมผู้เรียนทางด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ซึ่งสำรวจโดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ผลที่ได้จากการวัดผลจะเป็นเชิงปริมาณ ไม่สามารถตัดสินได้ว่าผู้เรียนมีคุณภาพเป็นอย่างไร จนกว่าจะมีการประเมินผล การประเมินผลจึงเป็นการตัดสินว่าผู้เรียนมีคุณภาพอย่างไร เมื่อนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ส่วนใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 94) ได้กล่าวว่า การวัด คือ กระบวนการกำหนดค่าคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือของบุคคลเป็นตัวเลข โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด และการประเมินผล คือ กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของวัตถุ คน สิ่งของ หรือการดำเนินงาน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวัด

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2543 : 40) กล่าวว่า การวัด และประเมินผลในระบบการศึกษาที่ถือว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุดต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การสะท้อนศักยภาพ และตัวตนที่แท้จริงของเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนจุดเด่นจุดด้อยของเด็ก คำนึงถึงพัฒนาการที่ต่อเนื่องของผู้เรียน การวัด และประเมินผลที่มีขั้นตอน มีระบบ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน กระบวนการวัดผล และประเมินผลที่หลากหลาย และกระบวนการวัด และประเมินผลที่มีข้อมูลจากผลงาน ผลการเรียนรู้ พัฒนาการทางการเรียนรู้ พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียน

วิธีการวัด และการประเมินที่ยอมรับกันว่าสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีที่สามารถค้นหาความสามารถ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี การประเมินผลตามสภาพจริงเป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติ และผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพเมื่อประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แบบทดสอบวัดความสามารถจริง การรายงานตนเอง และแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2541 : 15) กล่าวว่า การประเมินจากสภาพจริงเป็นการกระทำไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลาในทุกสถานการณ์ ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน เป็นประเมินที่เน้นพฤติกรรม การแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริง ๆ เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเด่นชัด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน เน้นการประเมินตนเองของผู้เรียน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกด้าน ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง เน้นคุณภาพของผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ ความสามารถของผู้เรียน เน้นการวัดความสามารถในการคิดระดับสูงหรือทักษะการคิดที่ซับซ้อน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง ซึ่งจากนิยาม และคำอธิบายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินที่เน้นการประเมินภาคปฏิบัติ โดยมีแฟ้มสะสมผลงานเป็นนวัตกรรม การประเมินที่สำคัญ และส่งเสริมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 55) กล่าวว่า การประเมินภาคปฏิบัติเป็นการทดสอบความสามารถในการทำงานของผู้เรียน ภายใต้อาณัติ และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพจริงมากที่สุด สามารถประเมินได้ 3 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลผลิต (Product) ผลผลิต ในที่นี้หมายถึง งานที่เป็นผลจากการแสดงหรือการกระทำของผู้เรียน วิธีประเมินอาจทำได้หลายลักษณะ เช่น พิจารณาจากคุณภาพงาน รูปลักษณะของงาน และการตรวจสอบว่างานเป็นไปตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้หรือไม่
2. การประเมินกระบวนการ (Process) กระบวนการ ในที่นี้หมายถึง วิธีการที่ผู้เรียนใช้ดำเนินการเพื่อให้ได้ผลผลิตหรืออาจจะเป็นงานส่วนหนึ่งซึ่งไม่ใช่ผลผลิตการประเมินกระบวนการ

ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะธรรมชาติของการประเมินค่อนข้างยุ่งยาก และไม่เป็นปรนัย การประเมินส่วนใหญ่จะใช้การสังเกต โดยมุ่งดูที่คุณภาพหรือประสิทธิภาพของกระบวนการ

3. ประเมินทั้งกระบวนการ และผลผลิต

สรุปได้ว่า การประเมินผล คือ การเรียนรู้ที่ต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ต้องมีการบันทึกพัฒนาการของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา และเป็นการร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องในการมีบทบาทในการวัดผล และประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของผู้เรียน และครูผู้สอน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสมผสานแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการวัดผล และประเมินผลที่ดีดังต่อไปนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2545 : 169) กล่าวถึงลักษณะการวัดผลประเมินผลที่ดีควรมีลักษณะต่อไปนี้

1. มีงาน และเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมนั้น ๆ
2. งานที่ปฏิบัติเป็นงานที่มีความหมายเป็นไปได้ในชีวิตจริงเป็นเหตุการณ์จริงมากกว่ากิจกรรมที่จะลองขึ้นเพื่อใช้ในการสอบ
3. มีการประเมินความสามารถของผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ ลักษณะนิสัย พฤติกรรม ด้วยวิธีการ และเครื่องมือที่เหมาะสม ประเมินหลาย ๆ ครั้ง ด้วยวิธีที่แตกต่าง เน้นการลงมือปฏิบัติมากกว่าประเมินความรู้
4. ผู้เรียนต้องใช้ความคิดระดับสูง ได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินทางเลือก ตลอดจนใช้ทักษะการแก้ปัญหา
5. ผู้เรียนได้บูรณาการความรู้ในการสร้างผลงาน ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้ในสหสาขาวิชา
6. ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อผลงานของตนเองว่าทำไมจึงชอบ ไม่ชอบ ทำไมปฏิบัติ ไม่ปฏิบัติ เป็นต้น
7. มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง พฤติกรรมที่ประเมินต้องเป็นพฤติกรรมที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทั้งที่บ้าน และ โรงเรียน ผู้ปกครองจึงมีบทบาทร่วมด้วย
8. ผลผลิตมีคุณภาพ ผู้เรียนมีการประเมินตนเอง และแก้ไขตนเองจนได้ผลงานที่มีคุณภาพจึงต้องมีเกณฑ์หรือมาตรฐานของงานที่กำหนดร่วมกันระหว่างครู ผู้เรียน และอาจารย์ผู้ปกครองด้วย เพื่อไว้ช่วยบอกว่างานของผู้เรียนอยู่ระดับใด

9. มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง ร่วมมือกันประเมิน และใช้ผลการประเมินปรับปรุงผู้เรียน

10. เป็นการประเมินอย่างต่อเนื่อง และประเมินเพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สมชาย ตะโกพร (2545 : ออนไลน์) กล่าวถึงการวัดผลประเมินผลที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกจากความสามารถที่แท้จริง
2. ทั่วไปพร้อม ๆ กับ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. ให้ความสำคัญกับจุดเด่นของผู้เรียน
4. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์จริง
5. มีการใช้ข้อมูลที่หลากหลาย และมีการเก็บข้อมูลในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง
6. ตอบสนองการเรียนรู้ และความสามารถของผู้เรียนอย่างกว้างขวาง
7. สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน
8. เน้นคุณภาพของผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้น
9. ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวก ในลักษณะการส่งเสริมชื่นชม และการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

สะดวกในการเรียนรู้

10. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง

11. เกิดความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และผู้เรียน ในการพัฒนาการเรียนรู้

พิศมัย ถิระแก้ว (2536 : 142) กล่าวว่าลักษณะการวัดผล และประเมินผลที่ดีควรมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษา และทำความเข้าใจจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น
2. รวบรวมจุดประสงค์ที่ต้องการวัดทั้งหมดไว้ด้วยกัน
3. เรียงลำดับจุดประสงค์ตามขั้นตอนของการเรียนรู้
4. วิเคราะห์หาจุดประสงค์ปลายทางของกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องการวัด
5. เลือก และจัดทำเครื่องมือ และการวัดผลที่เหมาะสม
6. สร้างเครื่องมือวัดตามที่ได้เลือก และวางแผนไว้
7. ทำการวัด และรวบรวมผลการประเมินให้เรียบร้อย
8. นำผลของการวัดมาตีค่า และประเมินผลเพื่อนำไปวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน และเพื่อตัดสินผลการเรียนในการเลื่อนชั้นของนักเรียน

สามารถสรุปได้ว่า การวัดผลประเมินผลที่ดี คือ การกำหนดจุดประสงค์การวัดผล

ประเมินผลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้ว ให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะนำไปประเมินผลกับผู้เรียน

โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล และนำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรใน โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยาเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลที่ดีดังต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องของจุดประสงค์การเรียนรู้
2. มีมาตรฐาน และหลักเกณฑ์การวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน
3. สร้างเครื่องมือวัดผลที่เหมาะสมตามที่ได้เลือกไว้
4. ประเมินผลการเรียนตามสภาพจริง และประเมินหลาย ๆ ด้าน เช่น ความรู้ ทักษะ เป็นต้น

5. วัดผลประเมินผลโดยให้ผู้เรียน ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ในการแก้ปัญหา
6. วัดผลประเมินผลตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อมูลความจริง
7. ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ที่เรียนมา
8. มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงที่ตอบสนองการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง
9. สนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้
10. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง
11. บุคคลผู้เกี่ยวข้องร่วมมือกันประเมินอย่างต่อเนื่อง
12. นำผลการประเมินมาวิเคราะห์หาแนวทางการปรับปรุงในการเรียนการสอน

สรุปว่า การวัดผล และประเมินผล คือ กระบวนการในการกำหนดเกณฑ์การวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือวัดที่มีประสิทธิภาพเป็นเกณฑ์ในการวัดผล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสรุปผลที่ได้เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

2.5. ด้านปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน

หลักการจัดปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 (2542 : 6-26) มาตรา 25 ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งการเรียนรู้อื่นเพียงพอ และมีประสิทธิภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน เป็นการใช้สื่อธรรมชาติ / สื่อท้องถิ่นที่หาง่าย ประหยัดใคร ๆ ก็ทำได้ ผู้เรียนก็มีความสุข ทุกคนสนุกสนานกับการเรียนรู้ที่ได้มาก็ยั่งยืน

ครูสามารถบูรณาการเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาวิชาใดก็ได้ ชุมชนก็สนใจเป็นมิตรพร้อมกันที่จะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรมวิชาการ (2545 ข : 3) กล่าวถึงสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมโดยคำนึงถึงแนวการจัดตั้งต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ ความสามารถ ความต้องการของผู้เรียน และชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ
3. จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี
4. จัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่าง ๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม เช่น บริการห้องสมุด เพื่อนช่วยเพื่อน สหกรณ์ พยาบาล

อรรถ มุลคำ และสุวิทย์ มุลคำ (2544 : 160-163) กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นตามคุณลักษณะทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษาจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นรายบุคคล ประกอบด้วยบุคคลทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขาวิชาชีพบางท่านอาจเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในแต่ละสาขาวิชาชีพ บางท่านเป็นปราชญ์ชาวบ้านรู้ถึงหลักการเหตุผลของวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาในท้องถิ่น บางท่านเป็นอดีตข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน บางท่านเป็นผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่น แต่ที่น่าสนใจไปกว่านั้นที่เรามองข้ามไปอีก คือ บุคคลในสถานศึกษานั้นเอง ที่มีทั้งความชำนาญ ความรู้หรืออาชีพเสริมรายได้ที่ทำอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักการภารโรง ตลอดจนนักเรียนรุ่นพี่หรือนักเรียนชั้นที่โตกว่า หรือแม้กระทั่งนักเรียนโรงเรียนมัธยมใกล้ ๆ กัน บุคคลดังกล่าวมีอยู่ทุกหนทุกแห่งอยู่ที่ทางสถานศึกษาจะเชิญท่านเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรก็อาจกระทำได้ตามความสะดวกของทั้งสองฝ่าย

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ความหมายรวมถึง ตัวอาคารสถานที่ ตำรา หนังสือ เอกสาร ตลอดจนโสตทัศนอุปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในสถานะนั้น ๆ ด้วย แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวมีอยู่แล้วทั้งในและนอกสถานศึกษา เป็นได้ทั้งสถานที่สำหรับการค้นคว้าเอกสารอ่านเพิ่มเติม สถานประกอบการอาชีพที่ดำเนินกิจการต่าง ๆ ในแต่ละงานอาชีพของท้องถิ่นสถานที่ที่เป็นแหล่งเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งมลภาวะต่าง ๆ ก่อผลกระทบต่อสุขภาพพลานามัยของบุคคลในชุมชน แม่น้ำน้ำเสียที่ทิ้งขยะประจำหมู่บ้านชุมชนแออัด แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติควรอนุรักษ์ไว้ในท้องถิ่น

องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ได้แก่ สื่อการเรียน การสอน วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 117) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะ หรือสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ การเรียนการสอน และตามจุดหมายของหลักสูตร ได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น ดนัย ไชยโยธา (2534 : 8) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้สอน และผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกัน และกันเกิดผลดี ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้จัดวางไว้ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 80) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอน และผู้เรียนนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอน และผู้เรียนนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ หรือ สร้างความรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเป็นไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ลักขณา สายปรีชา (2547 : 35) กล่าวว่า การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อความรู้ ประสบการณ์ ทักษะความคิดเห็นตลอดจนเจตคติ ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี และอาจใช้เครื่องมือ ประกอบการสอนต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนั้น การเรียนการสอนโดยการบรรยาย หรือการใช้หนังสือ เรียนเพียงเล่มเดียวไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดหมายตามที่คาดหวังได้ เพราะในสังคม ปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่ข้อมูลข่าวสารความรู้สมัยใหม่ตลอดจนเทคโนโลยีการสื่อสารได้แผ่ขยาย กว้างขวางอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่ ให้มีนิสัยใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองโดยใช้แหล่ง ความรู้ที่หลากหลาย วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 71) แบ่งประเภทของสื่อการสอนไว้โดยสรุป ได้แก่ ประเภทวัสดุ เช่น แผ่นภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย สไลด์ แถบบันทึกภาพ และเสียง วีดีโอ ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายข้ามศีรษะ กล้องถ่ายรูป วิทยุ และคอมพิวเตอร์ ประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสารตำราเรียน แบบเรียน แบบฝึกหัด ใบความรู้ ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ วิธีสอนแบบ ต่าง ๆ ประเภทของจริง และสถานการณ์จริง ซึ่งสื่อแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน ทั้งโดย ลักษณะ และความเหมาะสมกับผู้เรียน ดังนั้น การเรียนการสอนจำเป็นต้องเลือกสื่อการเรียน การสอน เช่น แผ่นภาพ วิทยุ หอสมุด คอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง มี โอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และมีความรับผิดชอบที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

อรทัย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ (2544 : 171-172) สรุปประโยชน์ของการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เด็กได้เรียนรู้จากของจริง ได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วนทั้งจากการมองเห็นการได้ชิม การได้ดมกลิ่น การได้ยั้ว การได้จับต้องที่เป็นรูปธรรม ในสถานการณ์จริง ๆ เช่น การไปเยี่ยมชมโรงพยาบาล การออกไปสังเกตห่วงโซ่อาหารในนาข้าว การไปเรียนวิธีการทำห่อหมกปลา การออกไปฟังการหาเสียง

2. เด็กได้ออกไปศึกษาค้นหาคำตอบที่ต้องการด้วยตนเอง หรือเด็กได้มีโอกาสซักถามสิ่งที่อัศจรรย์ใจใคร่รู้ว่าผลงานของเขาถูกต้องหรือไม่เพียงใด จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริง เช่น ผู้เรียนสร้างสถานีวิทยุท้องถิ่นจากจินตนาการ เมื่อไปเยี่ยมชมสถานีวิทยุในท้องถิ่นจริง ๆ การบันทึกเทปหรือการออกรายการสดจริง ๆ คำถามมากมายที่อยากรู้จะได้รับคำตอบ ณ ที่แห่งนี้

3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดความสุขจริง ๆ ทั้งผู้เรียน และผู้สอนหรือตามหลักการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะไม่ซ้ำซากจำเจอยู่ในห้องสี่เหลี่ยม มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันมากมายทั้งครู และเด็กเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และที่สำคัญคือครูกับผู้เรียนต่างก็แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกัน

4. เป็นการจัดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหาร ผู้เรียน ผู้สอน ชุมชน เริ่มต้นวางแผนการทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้น จนถึงการประเมินผลงาน ที่ทุกคนต้องทำงานร่วมกันปรึกษาหารือกันรับรู้ร่วมกัน และชื่นชมผลงานร่วมกัน หรือตามหลักการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. บุคลากรในชุมชน / ในท้องถิ่น / ในสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงมิใช่ตราไว้เพียงในกระดาษ ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งญาติสนิทมิตรสหายของทุกคน ล้วนเกิดความภาคภูมิใจที่โรงเรียนให้ความสำคัญ ลูกหลานให้ความเคารพนับถือ ให้เกียรติให้ความยกย่อง ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะกลับคืนมา โรงเรียนแห่งนั้นจะกลายเป็นโรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง ปัญหาหรือขาดหวังใจในอดีตจะลบหายไป ทุกฝ่ายจะหันหน้าเข้าหากันเพื่อป้องกัน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น สายใยที่สำคัญคือเด็กนักเรียนเหล่านั้นที่สนใจใคร่ซักถาม ปรึกษาที่กระตือรือร้น อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากฟัง แม้กระทั่งนิยายปรัมปราจากคำบอกเล่าของพ่อแม่ เฒ่าจากหลวงปู่หลวงตา โดยมีครูเป็นเพียงผู้ออกแบบ และคอยเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านั้นสู่จุดประสงค์ของหลักสูตรเท่านั้น

6. เกิดนวัตกรรมการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ โดยใช้สื่อธรรมชาติโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ บรรจุลงในแผนการสอนที่มีกิจกรรมครบถ้วน ได้ทั้งความรู้ ประสบการณ์ความสนุกสนานมีชีวิตชีวา สามารถพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบต่าง ๆ จัดส่งเป็นผลงานก็ได้ ที่สำคัญจะเกิดผลงานที่ดีที่สุดหนึ่งของชิ้นงานของครูแต่ละคนบรรจุลงในแฟ้มสะสมงานอย่างแน่นอน

สรุปได้ว่า หลักการจัดปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวผู้เรียน ที่มีผลให้การเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอนเป็น 3 อย่าง คือ ห้องสมุด ห้องเรียน และห้องคอมพิวเตอร์ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสำคัญไว้ดังนี้

ห้องสมุด

ทิพวรรณ หอมพูล (2537 : 4) ได้ให้ความสำคัญของลักษณะห้องสมุดที่ดีไว้ดังนี้

1. มีหนังสือ และวัสดุสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุไว้สำหรับให้บริการแก่ผู้ใช้อย่างกว้างขวางทุกประเภท
2. มีบริการให้ยืมหนังสือ วัสดุสิ่งพิมพ์ และไมตรีพิมพ์อื่น ๆ แก่ผู้ใช้ห้องสมุด
3. จัดบริการแนะนำการอ่าน บริการคำถาม บริการช่วยการค้นคว้า จัดบริการหนังสือจอง บริการหนังสือสำรอง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้ใช้หนังสือหรือวัสดุการศึกษาอื่น ๆ อย่างทั่วถึงกัน
4. จัดหาหนังสืออ้างอิงที่ทันสมัยมาสงวนไว้ใช้เฉพาะในห้องสมุดเท่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้อ้างอิงห้องสมุดได้ใช้หนังสืออ้างอิงอย่างทั่วถึงกัน
5. มีการจัดหนังสือไว้เป็นหมวดหมู่ตามระบบสากลไว้ให้บริการชั้นเปิด (open shelf) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเลือกหยิบใช้ได้ด้วยตนเองโดยสะดวก
6. จัดทำคู่มือหรือเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้วัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดเพื่อเป็นการช่วยประหยัดเวลาในการค้นหา และเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้ตรงตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ได้อย่างรวดเร็ว เช่น บัตรรายการ รายชื่อหนังสือ คู่มือการใช้ห้องสมุด วรรณวิจารณ์ รายชื่อโสตทัศนวัสดุประเภทต่าง ๆ เป็นต้น
7. จัดบริการแนะนำหนังสือดี หรือหนังสือที่น่าสนใจ หนังสือที่จัดหาเข้าห้องสมุดใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ทราบเป็นประจำ
8. จัดสถานที่สะอาดเรียบร้อย เหมาะสมเป็นห้องสมุดเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกสบายตามสมควร เช่น มีแสงสว่างเพียงพอ มีโต๊ะ-เก้าอี้นั่งสบาย ปราศจากเสียงรบกวน ทำลายสมาธิ มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก (สำหรับห้องสมุดที่ไม่ใช่ห้องปรับอากาศ) หรือควรมีพัดลมช่วยระบายความร้อน หรือถ้าหากมีงบประมาณมากเพียงพอ ก็ควรติดตั้งเครื่องปรับอากาศภายในห้องสมุด เพราะการติดตั้งเครื่องปรับอากาศภายใน นอกจากจะช่วยให้อากาศภายในห้องสมุดเย็นสบายแล้ว ยังช่วยไม่ให้มีเสียงรบกวนจากภายนอกห้องทำลายสมาธิผู้อ่านหนังสือ อีกทั้งช่วยรักษา

สภาพของวัสดุสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โสตทัศนวัสดุ ครุภัณฑ์ที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำเข้ามาใช้ใน ห้องสมุด เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านซีดี-รอม เครื่องฉายเทปบันทึกภาพ เป็นต้น ให้มีสภาพ คงทนใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่านานปี และมีคุณภาพคืออยู่ได้นาน ๆ ทำให้หนังสือไม่ถูกแสงแดด ถูกอากาศร้อนจัด ถูกฝน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสภาพกระดาษมาก ทำให้หนังสือกรอบแดงเก่า และมี สภาพไม่น่าหยิบใช้

9. จัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น จัดโต๊ะอ่านเฉพาะบุคคลสำหรับนัก ค้นคว้าวิจัย จัดบริการถ่ายสำเนาหนังสือ และภาพ จัดบริการเครื่องเอกสารสำเนาเอาไว้ว เช่น ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิล์ม ตลอดจนจัดให้มีบริการโทรศัพท์สาธารณะเอาไว้ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความ จำเป็น และความเหมาะสม ตลอดจนความต้องการของผู้ใช้

10. มีงบประมาณสำหรับการดำเนินงาน และการจัดบริการเป็นประจำ และเพียงพอ

อำเภอพรรณทิวเป็นไทย (2540 : 7) ได้กล่าวถึงลักษณะของห้องสมุดที่ดีดังนี้

1. ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมวัสดุเพื่อการศึกษาค้นคว้าทุกชนิด
2. โดยทั่วไปห้องสมุดมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ เพื่อการศึกษา เพื่อให้ความรู้ และ ข่าวสาร เพื่อความจรรโลงใจ เพื่อการค้นคว้าวิจัย และเพื่อนันทนาการ

3. ห้องสมุดมีความสำคัญ คือ เป็นแหล่งรวบรวมวิทยากรต่าง ๆ ที่บุคคลสามารถเลือก อ่าน และค้นคว้าได้โดยอิสระตามความสนใจของแต่ละบุคคล ห้องสมุดช่วยให้ผู้ใช้มีความรู้ ทันทสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เป็นการฝึกนิสัยรักการอ่าน การค้นคว้า และรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์ ห้องสมุดเป็นสมบัติของส่วนรวมจึงทำให้ผู้ใช้รู้จักรับผิดชอบที่จะใช้สิทธิ และเข้าใจ รับผิดชอบหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตัวตามกฎระเบียบที่ห้องสมุดมีเอาไว้เพื่อให้ทุกคน ได้ใช้สื่อความรู้ต่าง ๆ ร่วมกันได้อย่างมีคุณภาพ และบังเกิดประโยชน์สูงสุด

4. ห้องสมุดจะดำเนินการอยู่ได้ต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น มีสถานที่ มีเงิน งบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินงาน และให้บริการ มีพัสดุครุภัณฑ์ห้องสมุด มีบรรณารักษ์ และ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำ และจำนวนเพียงพอ มีวัสดุเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยอยู่จำนวนมาก พอสมควร ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้ใช้ และการดำเนินงาน

5. ห้องสมุดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชน และห้องสมุดเฉพาะ

6. ห้องสมุดที่ดีจะปรากฏลักษณะเด่นให้มองเห็น คือ มีวัสดุการศึกษาประเภทต่าง ๆ ไว้ บริการตลอดเวลา ให้บริการอย่างกว้างขวางทุกประเภท มีผู้บริหารที่มีความรู้ทาง บรรณารักษศาสตร์ประจำอยู่ จัดให้มีบริการแบบชั้นเปิด มีอาคารสถานที่ถูกลักษณะ มีการจัด หมวดหมู่วัสดุในห้องสมุดเป็นระบบสากล มีบริการที่ดี เช่น บริการช่วยค้นคว้า และตอบคำถาม

บริการหนังสือสำรอง บริการหนังสือจอง บริการแนะนำการใช้ห้องสมุด ฯลฯ ตลอดจนมีงบประมาณที่จะใช้ดำเนินงานประจำ และเพียงพอ

คณาจารย์ภาควิชามนุษยศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (2547 : 1-2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของห้องสมุดที่ดีไว้ดังนี้

1. ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมวิทยากรในรูปแบบต่าง ๆ จัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นสถานที่ให้การศึกษา ผู้ใช้สามารถค้นคว้าข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ ได้ทุกสาขาวิชาเลือกศึกษาจากนักเขียนผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งคนใดหรือหลายคนก็ได้ ฟังพอใจศึกษาจากสื่อประเภทในประเภทหนึ่ง หรือหลากหลายประเภทเท่าที่ตนต้องการ จัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่ให้โอกาสผู้ใช้ในการเลือกหาความรู้อย่างแท้จริง

2. ห้องสมุดเป็นแหล่งที่ทุกคนเลือกศึกษาค้นคว้าได้โดยอิสระ อาจเป็นการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้นในสาขาที่ตนกำลังศึกษาอยู่หรือเลือกศึกษาวิชาอื่น ๆ ซึ่งตนสนใจ นอกเหนือจากสาขาวิชาที่เรียนตลอดจนอ่านข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ในชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย กฎหมายที่ประชาชนควรรู้ ทำให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้ สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนหรือบุคคลอื่นด้วยความสนุกสนาน และมีคุณค่า

3. ห้องสมุดเป็นแหล่งบริการเพื่อการศึกษา มีบริการช่วยการค้นคว้า และเสนอแนะการอ่าน ช่วยให้ผู้ผู้ใช้ขยายขอบเขตการศึกษาของตนให้กว้างขวางออกไปได้มากขึ้น จึงเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่ผู้ใช้

4. ห้องสมุดเป็นสถานที่ที่ผู้ใช้สามารถเข้ามาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อาจเลือกอ่านวรรณกรรมให้ความเพลิดเพลิน ให้ความจรรโลงใจ ให้ความสนุกสนานเบิกบาน เช่น นวนิยาย สารคดีท่องเที่ยว หนังสือธรรมะ ฟังเพลงไพเราะ หรือชมภาพยนตร์โดยใช้บริการโสตทัศนวัสดุได้

5. ห้องสมุดจัดหาทรัพยากรสารนิเทศใหม่ ๆ เสมอ จึงช่วยให้ผู้ใช้เป็นคนทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของโลก

6. ห้องสมุดทุกแห่งมีระบบการจัดการ เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริการเป็นที่พึงพอใจของผู้มาใช้บริการ ระบบการจัดการประการหนึ่ง คือ มีกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติในการใช้บริการของห้องสมุดร่วมกัน เป็นการฝึกฝนผู้ใช้ให้รู้จักใช้สาธารณประโยชน์ด้วยความระมัดระวัง เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างดี

สรุปว่า ห้องสมุดที่ดี คือ เป็นแหล่งวิทยากรแห่งการเรียนรู้ที่มีหนังสือข่าวสารต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้ามากมาย โดยมีระบบการบริการที่ครอบคลุม มีสถานที่โปร่ง และทันสมัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับห้องสมุดที่ดีดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งรวบรวมในการศึกษาค้นคว้าเพียงพอ
2. มีการบริการให้ยืมหนังสือทันสมัย
3. มีการบริการแนะนำในการค้นคว้าอย่างทั่วถึง
4. มีข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย
5. มีการจัดหนังสือไว้เป็นหมวดหมู่
6. มีการจัดทำคู่มือให้กับผู้เข้ามาใช้บริการ
7. มีอาคารสถานที่ งบประมาณในการดำเนินงานที่เหมาะสม
8. มีวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย
9. ห้องบริการสะอาดเรียบร้อย มีแสงสว่าง และบรรยากาศถ่ายเทสะดวก
10. มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการค้นคว้า เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร โต๊ะค้นคว้าเป็น

การส่วนตัว เป็นต้น

ห้องเรียน

เทียน ทองแก้ว (2538 : 75) ได้กล่าวถึงการจัดทำห้องเรียนที่ดีควรดำเนินการดังนี้

1. การควบคุมแสง ห้องเรียนควรออกแบบให้สามารถควบคุมแสงได้ ระบายลมได้ดี ห้องเรียนที่มีหน้าต่างไม่จะควบคุมแสงได้ง่ายกว่าหน้าต่างกระจก ถ้าหากเป็นหน้าต่างกระจกจะต้องมีผ้าม่านสีเข้ม ส่วนจะใช้เข้มน้อยแค่ไหนจะต้องทดลองหรือพิจารณาดูว่าถ้าต้องการฉายสไลด์ก็อาจต้องใช้ห้องที่มีความมืดมากกว่าห้องที่ฉายภาพโปรังใส

2. แสงสว่าง การดูโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และฟิล์มสตริป ไม่ควรที่จะดูในที่มืด ควรจัดให้มีแสงสว่างเพียงพอที่สามารถจดโน้ตได้ ตามหลักการแล้วความมืดไม่ได้ช่วยให้เกิดบรรยากาศการเรียนการสอน

3. แต่ละห้องควรมีปลั๊กไฟประมาณ 4-5 แห่งหรือมากกว่า ติดไว้ในที่ต่าง ๆ กันตามผนังห้องที่จะตั้งเครื่องฉายภาพโปรังใส หรืออุปกรณ์โสตทัศนศึกษาอื่น ๆ ที่จะนำไปใช้ให้ตรงจุดที่ต้องการใช้ อาจจัดไว้มุมห้อง กลางห้อง และด้านหน้าห้อง

4. การป้องกันเสียงสะท้อนในห้องเรียนที่มีขนาดใหญ่ อาจจะมีปัญหาในการใช้เสียงนักเรียนคนหนึ่งข้างหลังอาจไม่ได้ยินเสียงครูผู้สอน จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องขยายเสียง และทดสอบเสียงให้ได้ยินทั่วทั้งห้องที่ไม่เกิดเสียงสะท้อนหรือเสียงก้อง

5. การกำหนดสถานที่ของครู ครูอาจยืนสอนหน้าชั้นที่นักเรียนสามารถมองเห็นได้ทั่วชั้น ถ้าหากมีการขยายห้องออกไปอาจจะทำให้นักเรียนบางคนอยู่ห่างไกลจนเห็นครูไม่ชัด เมื่อจำเป็นต้องขยายห้องเรียนออกไป ควรยกพื้นหน้าห้องให้สูงขึ้น และสามารถเลื่อนออกได้เมื่อไม่ต้องการใช้

6. เพดาน โรงเรียนสมัยใหม่บางแห่งต้องการประหยัดค่าก่อสร้าง และต้องการพื้นที่ในห้องเรียนจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ใช้นายเครื่องฉายภาพโปร่งใส ดังนั้นเพดานของห้องไม่ควรต่ำกว่า 10 ฟุต และมีพื้นที่กว้างที่สามารถเปลี่ยนแปลงกิจกรรมได้ง่าย สามารถจัดสอนได้เป็นทีม กลุ่มกิจกรรม และการศึกษาเป็นรายบุคคล

อำภา บุญช่วย (2537 : 151-152) ได้กล่าวถึงการจัดห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีไว้ดังนี้

1. การจัดที่นั่งเรียน ควรเปลี่ยนแปลงตามกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ควรจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีอิสระ ไม่ควรมีระเบียบขมขืนมากเกินไปควรเน้นให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง

3. ห้องเรียนควรได้รับการรักษาความสะอาดที่ดีพอ ให้นักเรียนได้นั่งเขียนนอนอ่านเหมือนอยู่ที่บ้าน

4. การจัดตกแต่งห้องเรียนควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วยทุกครั้ง

เชิดศักดิ์ สุข โสภณ (2544 : 29) ได้กล่าวถึงการจัดห้องเรียนที่ดีไว้ดังนี้

ห้องเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศน่าอยู่ ให้ความเพลิดเพลิน เป็นสถานที่ในการค้นคว้าทำกิจกรรม เสริมสร้างเจตคติแห่งประชาธิปไตย สร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ การจัดห้องเรียนควรยึดหลักต่อไปนี้

1. การจัดห้องเรียนควรให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ห้องเรียนควรเป็นห้องใหญ่หรือกว้าง เพื่อสะดวกในการโยกย้ายโต๊ะ เก้าอี้ จัดเป็นรูปต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ถ้าเป็นห้องเล็ก ๆ หลาย ๆ ห้องติดกัน ควรทำฝาเลื่อนเพื่อเหมาะแก่การทำห้องกว้าง

2. การจัดห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านต่าง ๆ โดยจัดอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมหรือจัดหนังสืออ่านประกอบที่น่าสนใจไว้ตามมุมห้อง เพื่อนักเรียนจะได้ค้นคว้าทำกิจกรรม ควรติดอุปกรณ์ รูปภาพ และผลงานไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3. การจัดห้องเรียนเพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

4. การจัดห้องเรียนเพื่อสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม นักเรียนจะต้องรู้จักรักษาความสะอาด ตั้งแต่พื้นห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่ง ขอบประตูหน้าต่าง ขอบกระดานดำ แปรงลบกระดาน ฝาผนัง เพดาน ซอกมุมของห้อง ถึงขยะต้องล้างทุกวันเพื่อไม่ให้มีกลิ่นเหม็น

สรุปว่า ห้องเรียนที่ดี คือ การจัดห้องเรียนให้เหมาะสม เพื่อความสะดวกในการย้ายโต๊ะ เก้าอี้ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และควรมีสื่อแวดล้อมที่ดี ในด้านแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเท สะดวก เสียงดังพอเหมาะไม่สะท้อน อุปกรณ์เสริมในการสอน เช่น เครื่องฉายสไลด์ ติดไว้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ในการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัด ระดับความพึงพอใจของสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่งเสริมการจัดการ เรียนการสอนเกี่ยวกับห้องเรียนที่ดีดังต่อไปนี้

1. ห้องเรียนมีความเหมาะสม ควรเป็นห้องเรียนใหญ่เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรม
2. การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ให้เหมาะสมเพื่อความสะดวกในการย้าย
3. แสงสว่าง ห้องเรียนมีแสงสว่างทั่วถึงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ
4. การควบคุมแสง ห้องเรียนสามารถควบคุมแสงได้ ระบายลมได้ดี ไม่มีดิสห้องไม่เข้มนเกินไป
5. ควรมีปลั๊กไฟที่เหมาะสมติดไว้ในที่ต่าง ๆ กันตามผนังห้องที่จะตั้งเครื่องฉายภาพ โปร่งใส หรืออุปกรณ์โสตทัศนศึกษาอื่น ๆ ที่จะนำไปใช้ให้ตรงจุดที่ต้องการใช้ อาจจัดไว้มุมห้อง กลางห้อง และด้านหน้าห้อง
6. ป้องกันเสียงสะท้อนในห้องเรียนที่มีขนาดใหญ่ อาจจะมีปัญหาในการใช้เสียง นักเรียนคนที่นั่งข้างหลังอาจไม่ได้ยินเสียงครูผู้สอน ควรทดสอบเสียงให้ได้ยินทั่วทั้งห้องที่ไม่เกิดเสียงสะท้อนหรือเสียงก้อง
7. การจัดห้องเรียนเพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
8. การจัดห้องเรียนเพื่อสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม นักเรียนจะต้องรู้จักรักษาความสะอาด ตั้งแต่พื้นห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่ง เป็นต้น
9. เพดานห้อง เพดานของห้องไม่ควรต่ำกว่า 10 ฟุต และมีพื้นที่กว้างที่สามารถเปลี่ยนแปลงกิจกรรมได้ง่าย สามารถจัดสอนได้เป็นทีม กลุ่มกิจกรรม และการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อสะดวกในการใช้อุปกรณ์การสอน

ห้องคอมพิวเตอร์

ศูนย์คอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2550 : ออนไลน์) ได้ประยุกต์การเสนอแนวทางในการให้บริการห้องคอมพิวเตอร์ไว้ดังนี้

1. ความสะอาดของห้องคอมพิวเตอร์
2. ความเหมาะสมของแสงสว่างในห้องคอมพิวเตอร์
3. ความเหมาะสมของอุณหภูมิในห้องคอมพิวเตอร์
4. ความพร้อม และความสมบูรณ์ของคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการ
5. ปริมาณเครื่องพิมพ์ และอุปกรณ์อื่นๆ เพียงพอต่อการให้บริการ
6. ปริมาณเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอในการให้บริการ
7. อุปกรณ์ และระบบทันสมัยสำหรับการให้บริการ
8. ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่
9. ความเป็นมิตร ความสุภาพเรียบร้อย และความเต็มใจในการให้บริการ
10. การให้คำปรึกษาชี้แนะสำหรับการใช้งาน และแก้ปัญหา
11. ความสะดวกในการใช้บริการ
12. ช่วงระยะเวลาที่ให้บริการ
13. บรรยากาศ และสถานที่ในการให้บริการ

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (2550 : ออนไลน์) ได้ประยุกต์การให้บริการห้องคอมพิวเตอร์ไว้ดังนี้

1. จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์
2. ความพร้อมห้องปฏิบัติการ
3. ความทันสมัยของเครื่องคอมพิวเตอร์
4. จำนวนบุคลากรที่ให้บริการมีเพียงพอ
5. ความสะดวกการติดต่อเข้ารับบริการ
6. บริการเครื่องคอมพิวเตอร์นอกเวลาราชการ
7. ความรู้เกี่ยวกับการใช้งานอินเทอร์เน็ต
8. บริการเครื่องคอมพิวเตอร์นอกเวลาราชการ
9. โปรแกรมที่ให้บริการในห้องปฏิบัติการ
10. ช่วงเวลาเปิด - ปิด ให้บริการ
11. จำนวนชั่วโมงที่ให้บริการ
12. จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอกับการใช้งาน

โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา (2550 : ออนไลน์) ได้ประยุกต์การให้บริการห้องคอมพิวเตอร์ไว้ดังนี้

1. จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ในห้อง
2. ประสิทธิภาพของคอมพิวเตอร์
3. ความสมบูรณ์ของเครือข่าย
4. ความเร็วของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
5. ความพร้อมของสื่อการสอน
6. ความสะอาดของห้อง และอุปกรณ์
7. แสงสว่างเพียงพอ
8. บรรยากาศของห้อง
9. ความสะดวกในการใช้งาน
10. ครูให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา

สามารถสรุปได้ว่า ห้องคอมพิวเตอร์ที่ดี คือ การคำนึงถึงภาพรวมของการให้บริการห้องคอมพิวเตอร์ในด้านความสะอาด แสงสว่าง อุณหภูมิ บรรยากาศควรมีความเหมาะสม ความสมบูรณ์ และจำนวนเครื่องเพียงพอให้บริการ อุปกรณ์ที่ทันสมัย ความสะดวกเจ้าหน้าที่ในการให้บริการ ระยะเวลาในการให้บริการ และคู่มือในการใช้งานห้องคอมพิวเตอร์เบื้องต้น

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าว เพื่อนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการวัดระดับความพึงพอใจสามเณรในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับห้องคอมพิวเตอร์ที่ดีดังต่อไปนี้

1. ความสะอาดของห้องคอมพิวเตอร์
2. แสงสว่างในห้องคอมพิวเตอร์ควรมีความเหมาะสม
3. อุณหภูมิในห้องคอมพิวเตอร์
4. ความพร้อมของจำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอในการให้บริการ
5. เครื่องพิมพ์ และอุปกรณ์มีเพียงพอในการให้บริการ
6. อุปกรณ์ และระบบมีความทันสมัย
7. โปรแกรมที่ให้บริการมีความทันสมัย
8. ความสมบูรณ์ของเครือข่ายในการให้บริการอินเทอร์เน็ต
9. ความสะดวกในการให้บริการ
10. ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในการให้บริการ
11. ช่วงระยะเวลาในการให้บริการ

12. บรรยากาศ และสถานที่ในการให้บริการ

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1. ทฤษฎีความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และมีส่วนสัมพันธ์กันกับทฤษฎีเกี่ยวกับหลักความต้องการของมนุษย์ (Human needs) และการจูงใจ (Motivation) เป็นอย่างมาก ซึ่งได้มีนักทฤษฎี และผู้รู้หลายท่าน ได้กล่าวกันว่าไว้อย่างมากมาย เช่น

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Needs-hierarchy theory) มาสโลว์ (Maslow, 1970 : 69-80) ได้คิดค้นทฤษฎีการจูงใจที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมาก โดยทฤษฎีดังกล่าว ตั้งสมมติฐานว่ามนุษย์เรามีความต้องการ 5 ขั้น เรียงตามลำดับจากความต้องการขั้นต่ำสุด ไปถึงขั้นสูงสุด และกล่าวว่ามนุษย์เราจะถูกจูงใจให้แสดงพฤติกรรม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการขั้นต่ำสุดก่อน เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์เราก็จะแสวงหาความต้องการขั้นสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เรียงตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิตได้แก่อาหาร อากาศที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ

2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความรู้สึกที่ต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้า และความอบอุ่นใจ

3. ความต้องการทางสังคม เมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการทางสังคมก็จะเริ่มเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล เป็นความต้องการที่จะให้สังคมรับตนเข้าเป็นสมาชิก ได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ ได้รับความเป็นมิตร และความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นหรือมีชื่อเสียง ความต้องการทางด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความอยากเด่นในสังคม ต้องการให้บุคคลอื่นยกย่องสรรเสริญ รวมถึงเชื่อมั่นในตัวเอง ในเรื่องความรู้ความสามารถ ความเป็นอิสระเสรีภาพ

5. ความต้องการที่จะได้ความสำเร็จความนึกคิด เป็นความต้องการระดับสูงสุดซึ่งเป็นการต้องการที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง

สรุปว่า ทฤษฎีความพึงพอใจ คือ ความต้องการของมนุษย์จะถูกจูงใจให้แสดงพฤติกรรม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการขั้นต่ำสุดก่อน เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์เราก็จะแสวงหาความต้องการขั้นสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

3.2. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y

ทฤษฎี X และ ทฤษฎี Y แมคเกรเกอร์ (McGregor. 1960 : 33-35) กล่าวถึงการบริการเกี่ยวกับตัวตนไว้ โดยการตั้งสมมติฐานเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ซึ่งเปรียบเทียบลักษณะของคนให้เห็นในสองทัศนคติที่แตกต่าง โดยอธิบายลักษณะของมนุษย์ไว้ดังนี้

ทฤษฎี X มีข้อสมมติฐานว่า

1. มนุษย์โดยทั่วไปไม่ชอบทำงาน และจะหลีกเลี่ยงถ้าเขาทำได้
2. เนื่องจากมนุษย์ไม่ชอบทำงาน มนุษย์ส่วนใหญ่ต้องถูกควบคุม ถูกสั่งงาน ถูกขู่เข็ญคุกคามด้วยการลงโทษ เพื่อให้พวกเขามีความพยายามเพื่อบรรลุตามเป้าหมายขององค์การ
3. มนุษย์โดยทั่วไปชอบที่จะได้รับคำสั่ง หรือต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ไม่มีความทะเยอทะยาน ต้องการความปลอดภัยเหนือสิ่งอื่นใด

ส่วนทฤษฎี Y มีข้อสมมติฐานตรงกันข้ามกับทฤษฎี X ดังนี้

1. การใช้ความพยายามทั้งพลั้งกาย และทางสมองในการทำงานเป็นธรรมชาติเช่นเดียวกับการเล่น และการพักผ่อน
2. การควบคุมจากภายนอก และการขู่เข็ญคุกคาม ที่จะลงโทษไม่ใช่วิธีเดียวที่ก่อให้เกิดความพยายามให้มุ่งไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การ แต่มนุษย์จะการใช้การสั่งการ และการควบคุมด้วยตนเอง เพื่อที่จะปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การด้วยการให้ผลตอบแทนหรือรางวัลตอบแทนความสำเร็จของผลงานของบุคคลแต่ละคนจะสามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดผลการปฏิบัติโดยตรงต่อวัตถุประสงค์ขององค์การ
3. ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม มนุษย์ทั่วไปเรียนรู้ไม่เพียงยอมรับความรับผิดชอบ แต่จะแสวงหาความรับผิดชอบด้วย
4. ความสามารถที่จะใช้ความคิด จินตนาการ ความฉลาด และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาขององค์การ มีอยู่ทั่วไปอย่างกว้างขวางในตัวมนุษย์
5. ภายใต้สถานการณ์ของชีวิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่นี้ ความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์โดยทั่วไปถูกนำมาใช้เพียงบางส่วนเท่านั้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎี X และทฤษฎี Y คือ การแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรู้สึกของผู้บริหารที่มีต่อลักษณะของผู้บังคับบัญชา โดยที่ความรู้สึกรู้สึกดังกล่าวเป็นสิ่งที่กำหนดแบบของความเป็นผู้นำที่จะนำมาใช้ตามทฤษฎี X ซึ่งเป็นแนวทางในสมัยเดิมที่แมคเกรเกอร์ตั้งข้อสมมติฐานว่า “คนโดยพื้นฐานแล้วจะมีลักษณะเกียจคร้าน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องบังคับให้ทำงาน” ส่วนทฤษฎี Y ซึ่งแมคเกรเกอร์กำหนดเป็นแนวทางบริหารสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่

บนข้อสมมติฐานที่ว่า “คนโดยพื้นฐานแล้วจะให้ความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกัน และกัน มีความขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ”

3.3. ทฤษฎีสองปัจจัย

ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮอส์เบอร์ก (Herzberg, 1959 : 44-115) ได้คิดค้นทฤษฎีการจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีผู้ยอมรับ และนำไปใช้ในการบริหารงานบุคคลอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน โดยได้ศึกษามูลเหตุในการสร้างพลังจูงใจในการทำงาน มีอยู่ 2 ลักษณะ ซึ่งในองค์การบริหารของไทยเรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน มีลักษณะ ดังนี้

1. ปัจจัยจูงใจ (Motivation factors) เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ และมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น ปัจจัยจูงใจเหล่านี้ ได้แก่

- 1.1 ความสำเร็จในการทำงาน (Achievement)
- 1.2 การยอมรับนับถือ (Recognition)
- 1.3 ลักษณะงานที่ปฏิบัติ (Work itself)
- 1.4 รับผิดชอบต่อ (Responsibility)
- 1.5 ความก้าวหน้า (Advancement)

2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene factors) เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจ แต่เป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความพึงพอใจ ถ้าหากไม่มีสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น เฮอส์เบอร์ก จึงเรียกว่าเป็นแต่เพียงปัจจัยที่ทำให้ความพึงพอใจคงสภาพเดิมเท่านั้น ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

- 2.1 เงินเดือน (Salary)
- 2.2 นโยบาย และการบริหาร (Company policy and administration)
- 2.3 การควบคุมดูแล (Supervision)
- 2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ (Interpersonal relations)
- 2.5 สภาพการทำงาน (Working condition)
- 2.6 ความมั่นคงในงาน (Security)
- 2.7 สถานภาพในการทำงาน (Status)

เฟรนช์ (French, 1964 : 28-31) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะสนองความต้องการของคนงาน และลูกจ้างที่จะพึงก่อให้เกิดความพึงพอใจไว้ ดังนี้

1. มีความมั่นคงในอาชีพ
2. เงินเดือนหรือค่าจ้าง เป็นธรรมหรือเป็นไปตามหลัก งานมากเงินมาก
3. การควบคุมบังคับบัญชาดี คือ ผู้บริหารมีใจเป็นธรรม และยึดหลักมนุษยสัมพันธ์
4. สวัสดิการ และประโยชน์เกื้อกูล

5. สภาพการทำงาน

6. มีโอกาสก้าวหน้า คือ มีโอกาสได้เลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง ขึ้นค่าจ้าง เงินเดือน และเพิ่มพูนคุณวุฒิ

7. เป็นงานอาชีพที่มีเกียรติในสังคม

กลิมเมอร์ (Glimer. 1966 : 283) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน 10 ประการ คือ

1. ความมั่นคงในการทำงาน (Security)
2. โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน (Gppportunity for advancement)
3. หน่วยงาน และการจัดการ (Company and management)
4. ค่าจ้าง (Wages)
5. ลักษณะของงานที่ทำ (Intrinsic aspect of the job)
6. การนิเทศงาน (Supervision)
7. ลักษณะทางสังคมของงาน (Social aspect of the job)
8. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
9. สภาพการทำงาน (Working conditions)
10. ผลประโยชน์เกี่ยวคู่ต่าง ๆ (Benefits)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีสองปัจจัย คือ เป็นปัจจัยในการสร้างแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน ความมั่นคงในอาชีพ การให้โบนัส เป็นต้น เพื่อตอบสนองให้ลูกจ้างมีความพึงพอใจมากขึ้น

3.4. ทฤษฎี ERG

ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer)

การศึกษาของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer, Clayton P. 1969 : 142-175) เป็นการขยายแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow) และเฮอริเบิร์ก (Herzberg) โดยที่อัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) ได้แบ่งความต้องการออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ความต้องการในการดำรงชีวิต (Existing needs : E) ความต้องการด้านร่างกาย และความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับค่าจ้าง ผลประโยชน์ตอบแทน สภาพการทำงาน และความมั่นคงในหน้าที่การงาน

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Rustiness needs : R) ความต้องการในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ เช่น กับสมาชิกในครอบครัว กับเพื่อนร่วมงาน กับบุคคลที่ตนเองมีความเกี่ยวข้องด้วย ความพึงพอใจจะขึ้นอยู่กับการเข้าใจร่วมกัน และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

3. ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs : G) เป็นความต้องการที่พยายามผลักดันให้ตนเองพัฒนา เพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สรุปได้ว่า ทฤษฎี ERG คือ บุคคลพยายามตอบสนองความต้องการในระดับต่ำก่อนแล้ว จึงค่อยตอบสนองต่อความต้องการในระดับถัดไป แต่ถ้าความต้องการในระดับสูงไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับการตอบสนองไม่เพียงพอแล้ว ก็จะมีผลทำให้เกิดความต้องการในระดับต่ำเพิ่มขึ้นมาอีก และจะถอยกลับไปตอบสนองต่อความต้องการในระดับต่ำนั้นครั้งหนึ่ง

3.5. ทฤษฎีแรงจูงใจไฟส์สัมฤทธิ์

ทฤษฎีแรงจูงใจไฟส์สัมฤทธิ์ (Achievement Theory)

แมค เคลแลนด์ (Mc Clelland, 1961 : 64) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ ซึ่งเขาเชื่อว่าความต้องการทั้งหลายได้มาจากการเรียนรู้ และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ได้มีการแบ่งความต้องการออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งความต้องการของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมของตนออกมาเพื่อที่ตนจะได้มีความพึงพอใจในสิ่งนั้น

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for achievement : nACH) เป็นความต้องการที่จะสัมฤทธิ์ผล คือเป็นความต้องการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีมาตรฐานที่ดีที่สุด ต้องการมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้บุคคลพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเพื่อให้เกิดความสำเร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานที่ยาก และมีลักษณะท้าทาย

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Need for affiliation : nAFF) ในการปฏิสังสรรค์ทางสังคมพบปะบุคคลอื่น สร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อที่จะทำให้คนอื่นมีพฤติกรรมตามที่ตนเองต้องการหรือเป็นความต้องการที่จะมีอำนาจในการบังคับคนอื่น

3. ความต้องการอำนาจ (Need for Power : nPow) เป็นความต้องการที่จะมีอำนาจ และตำแหน่งหน้าที่ที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่น เพื่อที่จะทำให้คนอื่นมีพฤติกรรมตามที่ตนเองต้องการหรือเป็นความต้องการที่จะมีอำนาจในการบังคับคนอื่น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีแรงจูงใจไฟส์สัมฤทธิ์ คือ บุคคลที่มีความต้องการความสัมพันธ์สูงจะเป็นคนที่มีเหตุผล มีภาระการเสี่ยงในระดับที่เป็นไปได้ รู้จักใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบ ถ้าจะเลือกหาบุคคลมาร่วมงานจะเลือกคนที่มีความเชี่ยวชาญหรือบุคคลที่มีความสามารถมากกว่าตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดจากการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยงานหรือองค์กรด้วย

เดชมรงค์ วัฒนพันธุ์ (2547 : 70) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจไว้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ของงาน (Achievement) คนเป็นจำนวนมากที่ต้องการความสำเร็จในการทำงาน และพอใจในการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์งานที่มีความสำคัญให้แก่บริษัท ถ้าผู้บริหารยอมรับในข้อนี้ย่อมสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาสประสบความสำเร็จในการทำงานตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

2. การยอมรับ (Recognition) โดยปกติแล้วคนทุกคน มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานแตกต่างกัน ดังนั้น ถ้าผู้บริหารแสดงออกถึงพฤติกรรมการยอมรับในความคิดหรือความสามารถของบุคคลไม่ว่าจะเป็นคำยกย่องชมเชย หรือการให้ Feedback ที่เหมาะสมจะมีส่วนจูงใจการทำงานได้มาก

3. ความก้าวหน้า (Advancement) ความก้าวหน้าในการทำงานเป็นสิ่งที่ทุกคนทำทนายจะทำให้บุคคลนั้นได้มีโอกาสพัฒนาทักษะการทำงานอยู่เสมอ

4. ความสนใจ (Interest) หมายถึงการให้บุคคลได้มีโอกาสพัฒนาหรือเสริมสร้างทักษะในการทำงานตามที่เขามีความสนใจ หรือให้เขามีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานเป็นการจูงใจที่ดีวิธีหนึ่ง

5. ความรับผิดชอบ (Responsibility) สำหรับบุคคลที่มีความสามารถมีไหวพริบ ทักษะในการทำงานที่ดี อยากรที่จะทำงานด้วยอำนาจ และความรับผิดชอบของตนเอง และจะไม่ชอบถูกบังคับให้ทำงาน

6. การมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) การเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นกำหนดนโยบาย วิธีทำงานตลอดจนวิธีการตัดสินใจในการทำงานจะสร้างให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงาน หรือบริษัท การให้มีส่วนร่วมในการทำงานนี้จะจูงใจให้บุคคลยอมรับในความสามารถซึ่งกัน และกันมีโอกาพัฒนาการทำงานเป็นทีมด้วย

บาร์นาร์ด (Barnard, 1972 : 142-149) จะได้กล่าวถึง บรรดาสิ่งจูงใจซึ่งหน่วยงานหรือผู้บริหารหน่วยงานจะใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นบุคคลให้เกิดความพอใจในการปฏิบัติไว้หลายอย่างคือ

1. สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ ได้แก่ สิ่งของ หรือสภาวะทางกายภาพที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเป็นการตอบแทน เป็นการชดเชย หรือเป็นรางวัลที่เขาได้ปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานมาแล้วอย่างดี

2. สิ่งจูงใจที่เป็นโอกาสของบุคคลซึ่งไม่ใช่วัตถุ จัดเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญในการช่วยส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานมากกว่ารางวัลที่เป็นวัตถุ เพราะสิ่งจูงใจที่เป็นโอกาสนี้บุคคลจะได้รับแตกต่างจากคนอื่น เช่น เกียรติภูมิ ตำแหน่ง การให้สิทธิพิเศษ และการมีอำนาจ เป็นต้น

3. สภาพทางกายที่พึงปรารถนา หมายถึง สิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ได้แก่ สถานที่ทำงาน เครื่องมือเครื่องใช้ในสำนักงาน สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันอาจเกิดความสุขทางกายในการทำงาน

4. ผลประโยชน์ทางอุดมคติ เป็นสิ่งจูงใจซึ่งอยู่ระหว่างความมีอำนาจที่สุด กับความท้อแท้ที่สุด ผลประโยชน์ทางอุดมคติ หมายถึง สมรรถภาพของหน่วยงานที่จะสนองความต้องการของบุคคลให้ด้านความภูมิใจที่ได้แสดงฝีมือ ความรู้สึกเท่าเทียมกัน การได้มีโอกาสช่วยเหลือครอบครัวตนเอง และผู้อื่น รวมทั้งการได้แสดงความภักดีต่อหน่วยงาน

5. ความดึงดูดใจในสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์อันดีมิตร กับผู้ร่วมงานในหน่วยงาน ซึ่งถ้าความสัมพันธ์เป็นไปด้วยดีจะทำให้เกิดความผูกพัน และความพอใจร่วมงานกับหน่วยงาน

6. การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการ และเจตคติของบุคคล หมายถึง การปรับปรุงตำแหน่งงาน วิธีทำงานให้สอดคล้องกับความสามารถของบุคลากร ซึ่งแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน

7. โอกาสที่จะมีส่วนร่วมในงานอย่างกว้างขวาง หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรรู้สึกมีส่วนร่วมในงาน เป็นบุคคลคนหนึ่งของหน่วยงาน มีความรู้สึกเท่าเทียมกันในหมู่ผู้ร่วมงาน และมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

8. สภาพการอยู่ร่วมกัน หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกมีความมั่นคงในการทำงาน

สรุปได้ว่า วิธีการจูงใจของ บาร์นาร์ด (Barnard) ตอบสนองความต้องการลำดับขั้นของ มาสโลว์ (Maslow) เริ่มตั้งต้นตั้งแต่ความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อต้องการยังชีพโดยให้สิ่งจูงใจที่เป็นเงินสิ่งของ และการจัดสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดีเป็นการตอบสนองความต้องการทางกายให้แสดงความสามารถโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในงาน และสร้างความสัมพันธ์อันดีในหน่วยงานเป็นการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของบุคคลในหน่วยงาน ดังนั้น วิธีจูงใจของ บาร์นาร์ด (Barnard) จึงเป็นวิธีการจูงใจที่วัดว่าสมบูรณ์ในแง่สนองความต้องการของบุคคล ดังนั้น ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นไปในทางบวกของสามเณรที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา วัดต้นสน ในด้านต่อไปนี้ คือ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และประเมินผล และด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน

4. แนวทางการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา และกระบวนการให้ความรู้

4.1 ความหมายของการพัฒนา

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 32) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโตหรือความก้าวหน้า

วอร์แมน (Walman 1989 : 40) ให้ความหมายของคำว่า Development ว่าหมายถึง การเจริญเติบโต และความก้าวหน้า (Growth and advancement)

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2547 : ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาว่า หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550 : ออนไลน์) ได้ให้ความหมายคำว่าพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)

สุพจน์ ประเสริฐศรี (2547 : ออนไลน์) กล่าวว่าพัฒนาเป็นกระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ โดยมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความสุขค่านิยมทางวัฒนธรรมของตนเอง

การพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจ ที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2542 : 779) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโตหรือความก้าวหน้า

การพัฒนาหมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชนพัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจการพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งการพัฒนา มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

การพัฒนาหมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่าสภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

1. การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุรูปแบบและในเชิงปริมาณเช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิต และหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุดความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม

สนธยา พลศรี (2547 : ออนไลน์) การพัฒนามีความหมายในหลายนัยซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้

1. การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ๆ ของสังคมจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่มีคุณค่ามากกว่าหรือดีกว่า มองในแง่นี้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงด้านหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของสังคม แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่วัดผลได้อย่างชัดเจน

2. การพัฒนา หมายถึง การยกระดับความเป็นอิสระของระบบ และปัจเจกบุคคลที่จะใช้ดุลพินิจในการเลือกทางเพื่อเลือก (alternatives) หลาย ๆ ทาง โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือผลกระทบของสภาพแวดล้อมแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการพัฒนารวมถึงความสามารถของระบบ และปัจเจกบุคคลที่จะควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นที่พึงพอใจในทิศทางที่ตนต้องการ การปรับตัวให้เข้ากับ และควบคุมสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนา

3. การพัฒนาเป็นแนวความคิดเชิงปทัสฐานซึ่งเทียบได้กับการปรับปรุงให้ดีขึ้น การปรับปรุงดังกล่าวนี้ รวมถึงการปรับปรุงสภาพการณ์ที่จำเป็นที่จะสนองตอบความต้องการของมนุษย์ทั้งนี้รวมถึงการมีรายได้ขั้นต่ำที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้หรือการจัดความยากจน การมีงานทำ การมีโอกาสในชีวิต ทรัพย์สิน และการลดความไม่เสมอภาคให้น้อยลง นอกจากนี้การพัฒนายังรวมถึงการให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ การมีส่วนร่วมในการปกครอง การบริหาร และความปราศจากการกดขี่ทางเพศ และมลพิษต่าง ๆ

4. การพัฒนาหมายถึง ความเปลี่ยนแปลง และการแปลงรูปของสังคมที่เป็นขั้นตอน และมีความต่อเนื่องในอันที่จะสนองตอบข้อเรียกร้องของปัจเจกบุคคล องค์กร ชาติ (และกลุ่มย่อยต่าง ๆ ในชาติ) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงการพัฒนาจึงต้องเกี่ยวข้องถึงการศึกษาถึงความปรารถนาเป้าหมายความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน และการรับรู้ของบุคคล และหน่วยการปกครองการบริหารของชาติ (polity) หรือชุมชน

5. การพัฒนา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม) หมายถึง ความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ มหาตมคานธี เรียกว่า “การตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์” (realization of the human potential) นั่นก็คือ การเพิ่มความสามารถของคนที่จะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง

6. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ และหลายมิติของโครงสร้างทางสังคม ทศนคติของคนทั่ว ๆ ไป สถาบันแห่งชาติ และการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อจัดความยากจนและลดความไม่เสมอภาคทางสังคมให้น้อยลง

7. การพัฒนามีความสัมพันธ์กับความเป็นสมัยใหม่ และการทำให้เป็นอุตสาหกรรม กล่าวคือการทำให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของการเป็นสมัยใหม่ และการเป็นสมัยใหม่เป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของการพัฒนา

8. การพัฒนา (ในระดับปัจเจกบุคคล) หมายถึง การเพิ่มขึ้นของทักษะ และความสามารถ การมีความเป็นอิสระมากขึ้น การมีความคิดสร้างสรรค์ การควบคุมตนเอง การมีความรับผิดชอบ และความอยู่ดีกินดี

9. การพัฒนา (ในระดับปัจเจกบุคคล) หมายถึง ความผูกพันทางด้านค่านิยมที่บุคคลมีต่อเป้าหมายทางสังคม ความผูกพันด้านค่านิยมดังกล่าวนี้รวมไปถึงความผูกพันที่บุคคลมีต่อความเปลี่ยนแปลง ความกล้าเสี่ยงตัดสินใจ การพัฒนาเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ การยอมให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การหลีกเลี่ยงการขัดแย้ง ความห่วงใยในชาติ และความเสียสละ

10. การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผนวกกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากหรือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น และคลี่คลายมาเป็นลำดับในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ มาตรฐานที่เคยใช้เป็นเกณฑ์หรือดัชนีในการอธิบายหรือตัดสินการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมา อาจนำมาใช้ไม่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มาตรฐานการพัฒนาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่จะลอกเลียนหรือเป็นแบบอย่างสำเร็จรูปเสมอไป อีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีแบบจำลองการพัฒนาแบบใดที่ถือเป็นสากล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549 : 9)

ได้จำแนกความหมายของการพัฒนา ออกเป็น 10 ลักษณะ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความหมายจากรูปศัพท์ โดยรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษ ว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมมากกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึงการทำ ความเจริญ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือทำให้เติบโตงอกงาม ทำให้งอกงาม และมากขึ้น เช่น เจริญไม่ตรี

2. ความหมายโดยทั่วไป การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่ อย่างเป็นระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้นมีการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกันกล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่าสมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การเจริญเติบโต โดยมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นรายได้เฉลี่ย

ต่อหัวต่อคนของประชากร มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้นซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลิตออกมาในรูปแบบซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ ทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นความหมายเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

4. ความหมายทางการพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ ได้ให้ความหมายการพัฒนา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือความหมายอย่างแคบ และความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ คือการพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำการ ได้ดีขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้าง หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

สรุปความหมายของการพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพที่ดีขึ้น ปริมาณมากขึ้น และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่ง

5. ความหมายด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์ และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ประเพณี เป็นสังคมที่ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

6. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การชักชวน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติตามแผน และ โครงการอย่างจริงจังเป็นไปตามลำดับขั้นต่อเนื่องเป็นวงจร

สรุปความหมายของนักวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ล่วงหน้า ในลักษณะของแผน โครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผน และโครงการจนประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในขั้นตอนการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึงการชักชวน หรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผน และ โครงการอย่างจริงจังเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด

8. ความหมายทางพุทธศาสนา พระราชวรมุนี ได้อธิบายความหมายทางพุทธศาสนาไว้ว่า การพัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นเรื่องของการขยายเพิ่มพูน ทำให้มากขึ้นในทางวัตถุ เจริญยังมีความหมายทางศาสนา คือ การตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสยา โลด วัชฌโน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมี

ความจริงจริง ๆ คือต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ

9. ความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่าง ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเป็นเป้าหมายกระบวนการ ที่ครอบคลุมทั้งการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติของคนต่อชีวิต และการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองอีกด้วย

10. ความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายไว้ว่าการ พัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชน และสังคมโดยรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุง ความรู้ความสามารถของตน และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชนสังคมดีขึ้น การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธีทำให้เกิดผลที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคม ดีขึ้น นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของการพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชน ต้องร่วมกันดำเนินการ และได้ผลจากการพัฒนาร่วมกัน

สรุปว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้นทั้งด้าน คุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการ และดำเนินงาน โดยมนุษย์ เพื่อ ประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

4.2 กระบวนการในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์

พสุ เดชะรินทร์ และคณะ (2549 : ออนไลน์) ซึ่งเขียนไว้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ สิ่งที่ยังคงกระทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ และการที่ยังคงกระทำไปสู่ความสำเร็จได้นั้น ก็จำเป็นต้องมีวิธีการบริหารจัดการที่เรียกว่า การบริหารยุทธศาสตร์ การบริหารยุทธศาสตร์ คือ การตอบคำถามที่สำคัญ 4 คำถาม ดังนี้

4.2.1 ปัจจุบันองค์กรของเราอยู่ ณ จุดไหน (Where are we now ?) จากคำถามนี้เราจะ เห็นได้ว่าเครื่องมือที่น่าจะทำให้เราตอบคำถามนี้ได้ก็คือ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค หรือที่เราเรียกว่า SWOT Analysis

4.2.2 ในอนาคตองค์กรของเราต้องการไปสู่ จุดไหน (Where do we want to be ?) ซึ่ง ก็คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และทิศทางขององค์กรนั่นเอง

4.2.3 องค์กรของเราจะไปสู่จุดนั้นได้อย่างไร (How do we get there ?) หรือ การ กำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation)

4.2.4 องค์กรของเราจะต้องทำหรือปรับเปลี่ยน อะไรบ้าง เพื่อไปถึงจุดนั้น (What do we have to do or change in order to get there ?) ซึ่งก็เป็นการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategy Execution)

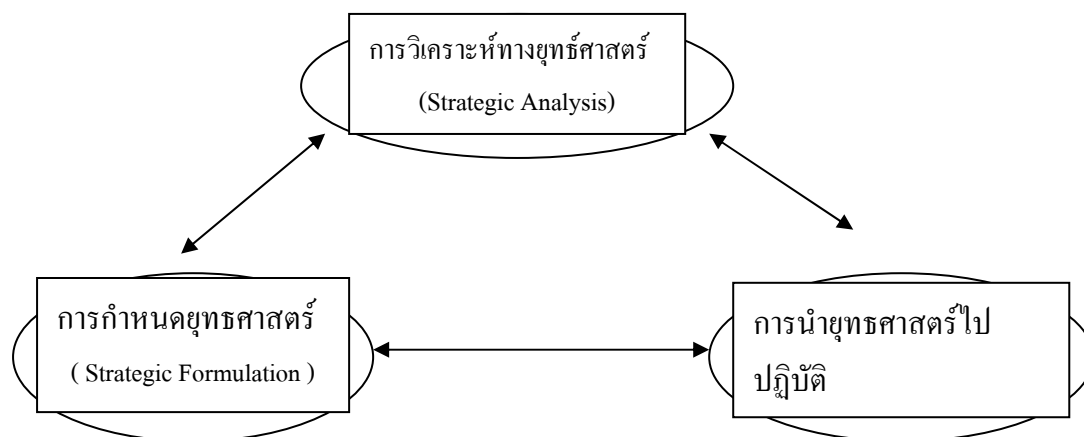
สำหรับการจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) นั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือการพิจารณาถึงทิศทางของหน่วยงาน อันได้แก่ วิสัยทัศน์ขององค์กร ประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ภายใต้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีความเชื่อมโยงซึ่งกัน และกันโดยกระบวนการในการจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์นั้น มีอยู่ 3 ขั้นตอนหลักกล่าวคือ

ขั้นตอนแรก คือ การยืนยันยุทธศาสตร์ จะเป็นการยืนยันถึงทิศทางในการพัฒนาที่องค์กรมีความมุ่งมั่นเกี่ยวกับทิศทาง และจุดยืนที่ต้องการผลักดันให้เกิดขึ้นหรือเป็น วิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กร ซึ่งการที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกันของทุกฝ่ายในองค์กรจะช่วยให้การพัฒนากลยุทธ์ รวมทั้งผู้บริหาร บุคลากรในองค์กร ตลอดจนถึงบุคคลภายนอกมีเข้าใจภาพขององค์กรได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่สอง คือ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์หมายถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประเด็นหลักในการนำไปสู่วิสัยทัศน์ ดังนั้นจึงต้องกำหนดประเด็นที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ซึ่งก็ไม่ควรมียานวนประเด็นยุทธศาสตร์ที่มากเกินไป เพราะจะทำให้ไม่มีจุดเน้นขององค์กร

ขั้นตอนที่สาม คือ การกำหนดเป้าประสงค์ที่ต้องการบรรลุภายใต้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งการกำหนดเป้าประสงค์นั้นควรเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ตามมิติทั้ง 4 ด้าน คือ มิติด้านการเงิน (Financial Perspective) มิติด้านลูกค้า (Customer Perspective) มิติด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) และมิติด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) โดยควรระบุเป้าประสงค์ให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ตามขั้นตอนที่สอง เช่น อาจกำหนดเป้าประสงค์ คือ สินค้ามีมูลค่าเพิ่ม (Value added) ซึ่งก็จะต้องมีตัวชี้วัดสำหรับที่จะบอกว่าเป้าประสงค์นั้นบรรลุหรือไม่ โดยอาจกำหนดตัวชี้วัดเป็นร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้ต่อราคาสินค้าต่อหน่วยหรือ ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของปริมาณลูกค้า เป็นต้น ทั้งนี้ ตัวชี้วัดที่ดีก็ควรจะตอบคำถามได้ครอบคลุมในทุกๆ มิติ และเมื่อได้วิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ครบถ้วนแล้วก็มาจัดรวมอยู่ในภาพเดียวกัน ซึ่งอาจจะใช้ลูกศรมาผนวกเป็นตัวเชื่อมระหว่างกัน เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในแต่ละมิติดังแผนผังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงความสัมพันธ์การจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map)

แหล่งที่มา : พสุ เดชะรินทร์ 2549 : ออนไลน์

ปีณรส มาลากุล ณ อยุธยา (2549 : 1-14) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดวางกลยุทธ์ (Strategy Formulation) หรือการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)

1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาส และภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่าง ๆ เช่นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน ฯลฯ

1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็ง และจุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สารสนเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และทรัพยากรบุคคล ฯลฯ

1.3 การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์ และภารกิจขององค์กรเพื่อกำหนดให้แน่ชัดว่า

- องค์กรของเรามีลักษณะเช่นใด
- มีหน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง
- โดยมีปรัชญา หรือค่านิยมหลักในการดำเนินการเช่นใด

1.4 การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กรในระยะของแผนกลยุทธ์

1.5 การวิเคราะห์ และเลือกกำหนดกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาองค์กร

2. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation)

2.1 การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน

2.2 การวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ระบุกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการ

2.3 การปรับปรุง พัฒนาองค์กร เช่น ในด้านโครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมองค์กร และปัจจัยการบริการต่าง ๆ ในองค์กร

3. การควบคุม และประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control and Evaluation)

3.1 การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์

3.2 การติดตามสถานการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์

สรุปได้ว่า กระบวนการในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการสำรวจสภาพแวดล้อมขององค์กร โดยนำผลที่ได้ไปทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้

4.3 การวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic Planning

การวางแผนกลยุทธ์นั้นเป็นสิ่งที่ใช้กันแพร่หลายมากในกิจการด้านการทหาร ในด้านการศึกษาระดับสูง ในด้านการเมืองระหว่างประเทศ และโดยเฉพาะในการบริหาร ในวงการธุรกิจเอกชนนั้น ประสบความสำเร็จสูงมาก ก้าวหน้า และเป็นที่ยกย่องถึงกันมาก ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่คำที่นิยมใช้และที่ได้รับการยอมรับกันในวงราชการส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า แผนยุทธศาสตร์ (สัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2550 : ออนไลน์)

การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้นเป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์มีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัดมีการวิเคราะห์อนาคต มีสามารถในการปรับตัวสูง สำหรับการทำงานในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว ต้องการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคตสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กร ของหน่วยงาน หรือของธุรกิจของตนในอนาคตการวางแผนกลยุทธ์หรือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการสร้างความเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ที่แสดงถึงจุดเด่นของหน่วยงาน ขององค์กรหรือของธุรกิจในการวางแผนกลยุทธ์นั้น จะมีการกำหนดเป้าหมายรวมขององค์กร สำหรับการดำเนินในอนาคตเน้นคุณภาพ เอาความเป็นเลิศมีถ้อยคำสำคัญที่จะได้พบเห็น ที่มีการกล่าวถึงกันมากในแวดวงการบริหารจัดการ และการวางแผนกลยุทธ์ และที่มักจะได้ยินอยู่เสมอ ๆ เช่น

- การมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์
- คิดกว้าง-มองไกล มองไปข้างหน้า
- วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในอนาคต

- รู้จุดแข็ง-จุดอ่อน และสถานการณ์ขององค์กร
- รู้จักเลือก แล้วมุ่งความพยายามสู่โอกาสนั้น
- สร้างวิสัยทัศน์ สร้าง Vision มี Vision
- กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์รวมขององค์กรอย่างชัดเจน
- ไม่ติดขัดกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาในระบบปัจจุบัน
- ปรับระบบ และการทำงานปัจจุบันให้รับกับการดำเนินงาน สู่จุดที่ต้องการใน

อนาคต

สรุปได้ว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ คือ การวางแผนไม่ว่าจะเป็นในส่วนของเอกชนหรือในส่วนของรัฐก็ตาม นั้น จะเน้นความสามารถในการคาดคะเนสภาพในอนาคต การคิด ไปในอนาคต เพื่อจะได้กำหนดหนทางหรือกลยุทธ์การทำงานในอนาคตของหน่วยงาน สู่จุดหมายที่ต้องการ เพื่อเตรียมเผชิญกับการแข่งขันหรือเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เน้นถึงความสามารถในการปรับตัวขององค์กร เพื่อนำองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

4.3.1 ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์

1. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพราะการวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญการศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ
2. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับ มีความเป็นตัวเอามากขึ้น รับผิดชอบต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนขององค์กร โดยองค์กร และเพื่อองค์กร ไม่ใช่เป็นการวางแผนที่ต้องกระทำตามที่หน่วยเหนือสั่งการ
3. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นกระแสหลักในการบริหารภาครัฐในปัจจุบัน และสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้เตรียมออกระเบียบกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานสู่มิติใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ
4. การวางแผนกลยุทธ์เป็นวางเงื่อนไขหนึ่งของการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance Base Budgeting) ซึ่งสำนักงานงบประมาณกำหนดให้ส่วนราชการ และหน่วยงานในสังกัด จัดทำก่อนที่จะกระจายอำนาจด้านงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินก้อนลงไปให้หน่วยงาน
5. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้มาจากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ ๆ ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีตไม่เอาข้อจำกัดทางด้าน

ทรัพยากร และงบประมาณมาเป็นข้ออ้าง ดังนั้น การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนแบบท้าทายความสามารถ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ คือ เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์การไปสู่ภาพลักษณ์ใหม่ก้าวสู่วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์การทุกกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ชูนาคขององค์การนั้น

4.3.2 โครงสร้างของแผนกลยุทธ์

การจัดทำแผนกลยุทธ์นั้น อาจจะสรุปเป็นขั้นตอนของการจัดทำแผนกลยุทธ์ในอีกแนวหนึ่ง เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจน และเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำแผน ภายหลังจากที่ได้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานขั้นต้นแล้วได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission Analysis)
2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในอนาคต (Environmental Analysis)
3. การวิเคราะห์ห้องค์การ (SWOT หรือ Situation Analysis)
4. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
5. การค้นหาอุปสรรค และปัญหาในการดำเนินงาน (Obstacles)
6. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Decision)
7. การกำหนดนโยบาย (Policy Decision)
8. การกำหนดกิจกรรม (Activity) สำคัญตามกลยุทธ์ และนโยบาย
9. การจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning)

สรุปได้ว่า โครงสร้างของแผนกลยุทธ์ คือ ขั้นตอนของการจัดทำแผนกลยุทธ์ในอีกแนวหนึ่ง เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจน และเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำแผน

4.3.3 การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์กร (SWOT)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment Factor Analysis) และภายนอกองค์กร (External Environment Factor Analysis) SWOT เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กรเพื่อกำหนดแนวทางการในการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ขององค์กรแนวทางในการพัฒนาการศึกษา จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ด้วย เรียกว่า SWOT Analysis ซึ่งได้แก่

1. Strengths - จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ
2. Weaknesses - จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ
3. Opportunities - โอกาสที่จะดำเนินการได้

4. Threats - อุปสรรค หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์กร คือ การวิเคราะห์ SWOT เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กรเพื่อกำหนดแนวทางในการจัดทำวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ขององค์กรแนวทางในการพัฒนาการศึกษา

4.3.4 วิสัยทัศน์ (Vision)

วิสัยทัศน์ คือ ภาพในอนาคตขององค์กรที่ผู้นำ และสมาชิกทุกคนร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเป็นจริงในปัจจุบันเชื่อมโยง วัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน พรรณนาให้เห็นทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยาน และมีความเป็นไปได้ เน้นถึงความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ หรือดีที่สุดให้กับลูกค้า และสังคมวิสัยทัศน์จะเกี่ยวกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางธุรกิจ เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดทางธุรกิจ ซึ่งจะกล่าวถึงอีกครั้งในเรื่องยุทธศาสตร์ขององค์กร

ทำไมองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์

1. วิสัยทัศน์สร้างพลังให้กับองค์กร การจะทำให้องค์กรมีการรวมพลังมุ่งไปในทิศทางเดียวกันได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำที่จะนำคนทั้งองค์กรได้ และวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือองค์กร

2. วิสัยทัศน์ทำให้ได้เปรียบในแข่งขันในโลกของการแข่งขันผู้นำที่มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกลย่อมได้เปรียบเสมอ เพราะสามารถคะเนเหตุการณ์ในอนาคตได้ และวิสัยทัศน์ทำให้เกิดความทะเยอทะยานหาญกล้าที่จะเป็นหนึ่ง

3. วิสัยทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของวิสัยทัศน์ต้องจูงใจ ระดมความคิด ระดมพลังใจ ปลูกเร้า การเขียนวิสัยทัศน์ต้องสั้น เข้าใจง่าย และให้พลัง วิสัยทัศน์อาจจะเขียนในรูปแบบของร้อยแก้วแบบใดก็ได้ แต่ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. ท่านต้องการทำอะไรให้สำเร็จ (ภารกิจ)
2. ทำไมท่านจึงต้องการทำให้สำเร็จ (วัตถุประสงค์)
3. ท่านคาดหวังผล (Results) เช่นไร

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ คือ กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ขึ้น โดยคณะผู้นำขององค์กร ซึ่งกำหนดร่วมกันโดยการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นวิสัยทัศน์ ต้องมีความชัดเจน ความยาวเหมาะสมกับโครงสร้าง ขนาด และลักษณะขององค์กร บอกได้ว่าองค์กรจะเป็นอย่างไร และทำอะไรในอนาคต รวมทั้งระบุความเชื่อที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่วิสัยทัศน์นั้น วิสัยทัศน์ของแต่ละองค์กร

ควรมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว เพื่อจำแนกให้แตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้ วิสัยทัศน์ของแต่ละหน่วยงานย่อยในองค์กรจะต้องสอดคล้องหรือสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กรด้วย

4.3.5 พันธกิจ (Mission)

พันธกิจมีคำที่ใช้แทนกันอยู่หลายคำ เช่น ภารกิจ ปณิธาน พันธกิจ คือ จุดมุ่งหมายพื้นฐานซึ่งแสดงเหตุผลหรืออธิบายว่าทำไมองค์กรจึงถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจขององค์กร (Mission Analysis) เพื่อตรวจสอบว่า งานหลักขององค์กรที่ทำอยู่ในปัจจุบันยังมีความเป็นอยู่หรือไม่ พันธกิจใดควรยกเลิกเพราะเหตุใด พันธกิจใดควรดำรงอยู่เพราะเหตุใด และพันธกิจใดควรปรับเปลี่ยนใหม่หรือเพิ่มขึ้นใหม่ เพราะเหตุใด บุคลากร ในองค์กรต้องตระหนักว่าภารกิจใดคือภารกิจหลัก ภารกิจรอง ซึ่งบางหน่วยงานหลงบทบาทหน้าที่ไปทำภารกิจรองแทนภารกิจหลักก็จะทำให้องค์กรนั้นมีปัญหาในการดำเนินงานได้ คำถามที่ควรใช้สำหรับพันธกิจขององค์กรมีดังนี้

1. เราควรอยู่ในธุรกิจอะไร
2. จุดประสงค์ที่แท้จริงของเราคืออะไร นอกจากการทำกำไรแล้ว องค์กรของเรา ยังมีจุดมุ่งหมายอะไรอีก
3. เอกลักษณ์หรือจุดเด่นเฉพาะขององค์กรของเราคืออะไร
4. กลุ่มลูกค้าหลักหรือผู้ใช้สินค้ากลุ่มสำคัญคือใครบ้าง
5. ผลิตภัณฑ์หรือบริการตัวเอกของเราในปัจจุบันคืออะไร และในอนาคต ควรเป็นอะไร
6. ส่วนตลาดที่สำคัญทั้งในปัจจุบัน และอนาคตคือส่วนไหนบ้าง
7. ขอบข่ายการจัดจำหน่าย อาณาเขตตลาดกว้าง และครอบคลุมแค่ไหนใน ปัจจุบัน และในอนาคตจะเปลี่ยนไปอย่างไร
8. ธุรกิจของเราได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากที่เคยเป็นมาเมื่อ 3-5 ปีที่ผ่านมา
9. ในอนาคตข้างหน้า 3-5 ปี ธุรกิจของเราจะเปลี่ยนโฉมจากเดิมไปเป็นอะไร อย่างไร
10. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งหวัง และต้องการมากที่สุดของเราคืออะไร และมีวิธีการวัดผลสำเร็จเหล่านั้นอย่างไร
11. มีประเด็นแง่คิดเกี่ยวกับปรัชญาทางธุรกิจอะไรบ้างที่มีความสำคัญต่ออนาคตขององค์กร เช่น เรื่องภาพพจน์ขององค์กร ความเป็นผู้นำในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ในบรรดา

ผู้ร่วมวิชาชีพหรือชุมชน ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ความสามารถในการคิดค้นพัฒนา ขนาดการ
เสี่ยง คุณภาพ ประสิทธิภาพผลผลิต วิธีการจัดการ ฯลฯ

12. ควรต้องพิจารณาให้น้ำหนักความสำคัญต่อกลุ่มภายนอก เช่น ผู้ถือหุ้น ลูกค้า
ชุมชน กลุ่มพนักงาน และอื่น ๆ ในเรื่องอะไรบ้างหรือไม่

สรุปได้ว่า พันธกิจ คือ จุดมุ่งหมายพื้นฐานซึ่งแสดงเหตุผลหรืออธิบายว่าทำไม
องค์กรจึงถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนด
เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์

4.3.6 เป้าประสงค์

เป้าประสงค์ คือ สภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละ
ยุทธศาสตร์ การกำหนดอาจช่วงเวลาต่างกัน 5 ปี 3 ปี หรือ 10 ปีแล้วแต่กรณี การกำหนดเป้าประสงค์
ในระยะยาว (Long term objective) อาจกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานที่ต้องการให้
เกิดขึ้นในแต่ละปีได้ หรืออาจเป็นเป้าประสงค์ลักษณะที่เป็นเป้าหมาย (Target)

เป้าประสงค์ขององค์กร หมายถึง การระบุหรือบอกให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่องค์กรจะ
ทำให้ได้ หรือสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นสำหรับระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป
เช่น อาจจะเป็น 3 ปีถึง 5 ปีก็ได้ เป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นมานี้ ในทางปฏิบัติควรจะต้องสามารถ
วัดผลได้ตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าประสงค์ระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งเป็นเป้าประสงค์จาก
การดำเนินงานที่เป็นผลงานประจำปี การระบุออกมาเป็นจำนวนตัวเลขที่ชัดเจน และวัดได้
นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญยิ่ง ที่จะช่วยให้การวางแผนมีคุณภาพสำหรับที่จะนำมาใช้บริหารงาน
ในทางปฏิบัติ

4.3.6.1 วิธีการกำหนดหรือเลือกเป้าประสงค์ขององค์กร

การคัดเลือกหรือกำหนดเป้าประสงค์ขององค์กรนั้น มักจะทำโดยการประชุม
พิจารณากันในคณะกรรมการวางแผน ซึ่งส่วนมากมักจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การร่วมพิจารณาถึงปัจจัยทางกลยุทธ์ทั้งหลาย ที่จะมีผลกระทบเกี่ยวข้องกับ
และสัมพันธ์กับการพิจารณาเป้าประสงค์ระยะยาว ทั้งนี้โดยพยายามคัดเลือกจัดลำดับปัจจัยทางกล
ยุทธ์ ที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษจำนวนหนึ่ง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษ
และสำคัญรองลงมาเป็นลำดับ

2. พิจารณาลึกลงไปในแต่ละปัจจัยทางกลยุทธ์เพื่อให้เห็นชัดว่าปัจจัยกลยุทธ์
อันใดที่จะสามารถส่งผลกระทบหรือส่งผลต่อองค์กร ให้สามารถเคลื่อนตัวเข้าไปสู่จุดมุ่งหมาย และ
สนับสนุนต่อกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผลกระทบหรือผลสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้ ควรจะต้องมีลักษณะ
ขอบเขตกว้าง และมองเห็นได้ค่อนข้างชัด

3. พิจารณาคัดเลือก และลงมติเห็นชอบร่วมกันเกี่ยวกับเป้าประสงค์ระยะยาวที่ต้องกำหนดขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจกระทำโดยการเขียนลงไปในรูปแบบฟอร์ม ซึ่งอาจมีข้อความว่า “เพื่อให้ได้ผล (หรือบรรลุผล) ในผลสำเร็จภายในปีใด”

ในการจัดทำเป้าประสงค์นี้ บางครั้งเป้าประสงค์ที่คัดเลือกมาอาจมีจำนวนค่อนข้างมาก และแต่ละข้อต่างก็มีความสำคัญต่ออนาคตขององค์กรทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้ การพิจารณาตัดออก ควรต้องมีการยึดถือตามแนวทางดังนี้ คือ เป้าประสงค์ที่มีความสำคัญจริง ๆ ควรจะมีจำนวนน้อย เหลือเฉพาะที่มีความสำคัญมาจจริง ๆ และควรเป็นเป้าประสงค์ที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อการสนับสนุนองค์กรให้บรรลุผลในจุดมุ่งหมาย และกลยุทธ์ที่ตั้งไว้มากที่สุด เป้าประสงค์ที่จะตกลงยอมรับกันนี้ ควรได้มาจากการลงมติโดยทุกฝ่ายเห็นชอบตรงกัน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นหรือต้องการที่จะทำให้ได้ผลในอนาคต

4.3.6.2 คุณลักษณะของเป้าประสงค์ระยะยาวที่ดี

ในสภาพทั่วไปนั้น การกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาว มักจะกระทำโดยการเริ่มต้นด้วยการร่างข้อความขึ้นมาก่อนว่าต้องการจะให้ได้อะไร หรือต้องการจะเป็นอะไร มากกว่าที่จะมาจากการคิดอย่างรอบคอบ และมั่นใจว่าจะจะเป็นสิ่งที่สามารถจะทำให้สำเร็จลงได้จริงตามที่คาดคิด ดังนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีการตรวจสอบข้อความแต่ละขั้นหรือทั้งหมดตามเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การต้องสามารถวัดได้หรือตรวจนับได้ ความหมายก็คือ เป้าประสงค์จะต้องเป็นสิ่งที่เมื่อมีการปฏิบัติหรือทำไปแล้ว ท่านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายสามารถวัดหรือตรวจสอบได้ ตัวอย่างเช่น ข้อความเป้าประสงค์ที่ว่า “เป็นผู้นำในการตอบสนองตลาด” ก็ย่อมต้องวัดได้ด้วย “ส่วนแบ่งตลาด (Market share)” หรือเกณฑ์การวัดอย่างใดอย่างหนึ่งที่คล้ายกัน พร้อมกันนั้นก็จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับภาวะการแข่งขันให้สามารถพิจารณาประกอบควบคู่พร้อมกันไปได้ด้วย

2. การพิจารณาถึงความเป็นไปได้หรือโอกาสที่จะทำให้สำเร็จผลได้ คือ การต้องพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เป้าประสงค์กลายเป็นสิ่งที่สุดเอื้อมหรือเป็นไปได้นั่นเอง การพิจารณาจึงต้องดูให้เห็นชัดว่าความพยายามหรือการทุ่มเทที่สำคัญมีอะไรบ้างหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมาย ความสำคัญมาก ๆ ในการทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้นั้นมีอะไรบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีโอกาสจะเป็นไปได้เพียงใด

3. การต้องมีความคล่องตัวหรือปรับตัวได้ ความจำเป็นในข้อนี้ก็เพราะสาเหตุสืบเนื่องจากเหตุผลที่ว่า ในการกำหนดเป้าประสงค์นั้นมิบังจายหลายประการที่มีความไม่แน่นอน โดยอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จึงต้องมีความคล่องตัวพอที่

จะสามารถปรับตามทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องสอดคล้องเข้ากันได้กับโอกาสใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

4.3.6.3 การต้องให้ความสอดคล้องเข้ากันได้กับแผนงานอื่น ๆ นั่นคือ การพิจารณาว่า เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นจะมีส่วนช่วยนำให้ท่านเข้าไปสู่ฐานะที่ตั้ง ตามที่ได้มีการระบุหรือกำหนดเอาไว้ในขณะกำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ และกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้แล้วหรือเปล่า

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสมมติฐานในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงนั้น ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มักจะต้องมีการกำหนดข้อสมมติฐานขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม การตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาใช้นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเหมาะสมที่จะต้องกระทำควบคู่กันกับการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวที่คาบเกี่ยวกับระยะเวลาที่ยาวนานออกไป ซึ่งไม่อาจพิจารณาวิเคราะห์หรือคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนนัก โดยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เป้าประสงค์ทั้งหลายต่างมีพื้นฐานผูกติดอยู่กับข้อสมมติฐานต่าง ๆ ที่องค์กรจะไม่สามารถมีอำนาจเหนือหรือควบคุมได้แต่ประการใด

สรุปได้ว่า เป้าประสงค์ คือ การกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละยุทธศาสตร์ ตามที่กำหนดขึ้นภายใต้ ข้อสมมติฐานดังกล่าว การวางแผนที่ถูกต่อนั้นก็ควรจะได้ครอบคลุมถึงส่วนของการกำหนด ข้อสมมติฐานดังกล่าวนี้ไว้ ให้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นด้วย เพื่อว่าต่อมาจากหลัง ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ผิดไปจากข้อสมมติฐานที่กำหนดเอาไว้ ดังนี้ การทบทวนเป้าประสงค์ก็จะต้องกระทำพร้อมกับการวิเคราะห์ทบทวน ภายใต้ข้อมูลใหม่ ๆ ที่ได้รับมาในภายหลัง กล่าวโดยสรุป หลักในการกำหนดเป้าประสงค์ในด้านการจัดการศึกษา ควรยึดหลักดังนี้

1. ระยะเวลาที่ต้องการใช้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน
2. ไม่ควรมีจำนวนมาก/มีความเป็นไปได้
3. กำหนดเป้าหมายแต่ละเรื่องต้องชัดเจน
4. การกำหนดเป้าหมายที่ดีต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ

4.3.7 ยุทธศาสตร์ขององค์กร

การกำหนดวิสัยทัศน์ที่กล่าวข้างต้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ถือเป็นหัวใจของการกำหนดทิศทางขององค์กร เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของธุรกิจ การตัดสินใจนี้ก็คือยุทธศาสตร์ขององค์กรนั่นเอง

4.3.8 กลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เป็นการตัดสินใจบนฐานของสมมติฐานการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของ

สภาพแวดล้อมในอนาคต คำว่า “กลยุทธ์ (Strategic)” ในองค์ประกอบแรกจึงหมายถึงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อธุรกิจ ในเชิงของ โอกาส (Opportunities) และภัยอันตราย (Threat) นั่นเอง

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของแนวคิดที่ว่าด้วย “กลยุทธ์ (Strategic)” ก็คือความสัมพันธ์การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในบริษัทหรือในธุรกิจ เป็นการวิเคราะห์ห้วงค์กรในด้านโครงสร้าง ระบบบุคลากร ระบบการเงิน และอื่น ๆ เพื่อที่จะหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) ของธุรกิจ ธุรกิจที่มีจุดแข็ง และอยู่ในส่วนที่จะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก็จะดำเนินนโยบายเชิงรุก และรักษาจุดแข็งเอาไว้ ในกรณีที่มีจุดอ่อนก็อาจต้องดำเนินนโยบายปรับจุดอ่อนหรือแก้จุดอ่อนให้เป็นจุดแข็ง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก ในกรณีที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจุดอ่อนได้ก็ต้องดำเนินนโยบายไปสู่ธุรกิจที่สามารถแข่งได้แทนการคงไว้ในธุรกิจเดิมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึงความหมายของ “กลยุทธ์” นั้น จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อพิจารณาหาโอกาส และภัยอันตรายต่อธุรกิจ ตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็ง

สรุปได้ว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) คือ เป็นการบริหารอย่างมีระบบ เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำธุรกิจ เป็นการบริหารอย่างมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน และมีการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ สำหรับรายละเอียด และกลไกของส่วนประกอบแต่ละส่วน สามารถสรุปให้เห็นได้ดังข้อความประกอบการอธิบายภาพข้างล่างนี้

ตาราง 1 การวางแผนกลยุทธ์ 7 ขั้นตอนการคิดเชิงกลยุทธ์ การวางแผนระยะยาว

ส่วนประกอบของแผนกลยุทธ์	ลักษณะวิธีการ	กลไก
จุดมุ่งหมายขององค์กร	เป็นจุดเริ่มแรกของแผนกลยุทธ์ ชี้ให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานขององค์กร บอกให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายขององค์กร	ตอบคำถาม “อะไร” (what) องค์การกำลังทำธุรกิจอะไร อะไรคือลักษณะพื้นฐานและแนวคิดขององค์กร มีอะไรบ้างที่เป็นปรัชญาพื้นฐานสำหรับความอยู่รอดขององค์กร

ตาราง 1 (ต่อ 1)

ส่วนประกอบของแผนกลยุทธ์	ลักษณะวิธีการ	กลไก
การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์	เป็นพื้นฐานข้อมูลทั้งหลายของแผนกลยุทธ์เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายใน ที่จะมีผลกระทบ ต่ออนาคตขององค์กรจะมีการสรุป และจัดลำดับความสำคัญของประเด็น ปัญหาต่าง ๆ ที่จะมีการระบุไว้ในแผน พร้อมกับสรุปแนวทางแก้ไข ปัญหาเหล่านั้นเป็นกระบวนการที่ต้อง ใช้เวลาจัดทำมากที่สุด	ตอบคำถาม “ทำไม” (why) -ทำไมจึงน่าเชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่กำหนดมีทางเป็นไปได้ -ให้เหตุผลว่า ทำไมกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมีความถูกต้อง -ให้มั่นใจว่า ทำไมวัตถุประสงค์ระยะยาวและแผนงาน รวมถึงมีความเหมาะสมดีแล้ว
กลยุทธ์	เป็นเครื่องมือชี้ทิศทางขององค์กร เป็นเครื่องกำหนดฐานะที่ตั้งของ องค์กรในอนาคตเป็นเครื่องมือใช้ ตรวจสอบและกำกับทิศทางของ องค์กรในปัจจุบัน หรือใช้กำหนด ทิศทางให้องค์กร ทั้งนี้โดยยึดถือ	ตอบคำถาม “ที่ไหน” (where) -ฐานะที่ตั้งขององค์กรใน อนาคตเป็นไปในทางไหน
วัตถุประสงค์ระยะยาว	ตามจุดมุ่งหมาย และการวิเคราะห์ทาง กลยุทธ์ที่ทำมาแล้วระบุถึงผลสำเร็จ ทางกลยุทธ์ที่จะได้รับการปฏิบัติ ตามจุดมุ่งหมายและกลยุทธ์ของ องค์กร	ตอบคำถามที่ว่า “ได้เมื่อใด (when) และอย่างไร (how) -ได้ผลกำไร - การเติบโต - การขยายตัว - ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลาดใหม่
แผนงานรวม	แผนงานหลักที่คาบเกี่ยวกับหน้าที่งาน ต่าง ๆ ที่พึงต้องทำให้สามารถมี การปฏิบัติตามกลยุทธ์ และประสบ ผลสำเร็จตาม	ตอบคำถาม “อย่างไร” (how) และ “เมื่อใด” (when) - จุดมุ่งหมายและกลยุทธ์จะ ทำเมื่อใด อย่างไร

ตาราง 1 (ต่อ 2)

ส่วนประกอบของ แผนกลยุทธ์	ลักษณะวิธีการ	กลไก
	<p>เป็นขั้นตอนของกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ ซึ่งจะมีการกำหนดภาระหน้าที่ให้กับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่จะรับผิดชอบนำไปปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจว่า ทุกอย่างจะสำเร็จผลด้วยดี</p> <p>ในทางปฏิบัติจะมีการเขียนแผนงานออกมาพร้อมรายละเอียดที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้บริหารสามารถติดตามความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนได้</p>	<p>- ผลงานเป็นอย่างไร สำเร็จผลเมื่อใด</p> <p>- จะแบ่งสรรทรัพยากรอย่างไร เมื่อใด</p> <p>- จะติดตามผลความก้าวหน้าของงานอย่างไร เมื่อใด</p>
<p>การพยากรณ์ทางการเงิน</p>	<p>-เป็นการสรุปผลทางการเงินที่จัดทำไว้ล่วงหน้า พร้อมกับการวัดผลงานที่จะต้องทำให้ได้ตามแผน</p> <p>-เป็นการจัดรวม สรุปผลข้อมูลการเงินไว้ในที่เดียวกัน</p> <p>-ช่วยให้ทั้งฝ่ายผู้บริหารที่อนุมัติแผนและปฏิบัติงาน ทราบชัดถึงผลลัพธ์ของแผนกลยุทธ์ที่ต้องการได้</p>	<p>ตอบคำถามทั้ง 5 ส่วน</p> <p>ข้างต้นคละกันไป</p>
<p>บทสรุปสำหรับผู้บริหาร</p>	<p>การเปลี่ยนสภาพแผนงานให้เป็นคำพูดที่ผู้บริหารจะเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน กระจ่างเกี่ยวกับประเด็นปัญหาการวิเคราะห์ และสรุปสาระสำคัญของแผนงานช่วยให้ผู้บริหารสามารถถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับอนาคตขององค์กรให้เป็นที่เข้าใจได้</p>	

สำหรับส่วนประกอบของแผนกลยุทธ์ทั้ง 7 ส่วนนี้แสดงให้เห็นได้ว่าแผน จะเริ่มต้นที่ การกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กร ซึ่งจะพิจารณาในขอบเขตที่กว้างโดยผู้บริหารจะเปิดความคิด ใ้กว้าง แล้วจะพยายามสรุปเขียนเป็นข้อความที่สามารถชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เป็นลำดับ แรกก่อน ต่อจากนั้นการพิจารณาวางแผนก็จะแคบเข้า ขั้นตอนไปก็คือ การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ โดย ครอบคลุมถึงปัญหา และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และที่มีโอกาสส่งผลกระทบต่อการทำงานตาม จุดมุ่งหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ จากนั้นก็จะเป็นการจำกัดแคบเข้ามา โดยจะทำการกำหนดกล ยุทธ์เฉพาะอย่างขึ้นมา เพื่อที่จะใช้ปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

วิธีการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพมีดังต่อไปนี้

การจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพจะสามารถทำได้โดยวิธีการจัดประชุม คณะกรรมการวางแผนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ทั้งนี้โดยต้องให้เป็นการประชุมที่มีจำนวนครั้งมากพอ และลักษณะการประชุมจะต้องเปิดกว้าง โดยมีการขยายขอบเขตทั่วถึงทุกจุดงานที่มีความสำคัญ พร้อมกับต้องเป็นการประชุมที่มีคุณภาพ ที่ผู้บริหารทุกคนต่างก็ทุ่มเทเอาใจใส่ในผลสำเร็จต่าง ๆ ที่จะทำได้ด้วย ในการจัดประชุมวางแผนนี้ จะมีการจัดการประชุมเพื่อพิจารณาส่วนประกอบของ การวางแผนแต่ละส่วนหรือหลายส่วนรวมกันได้ ทั้งนี้สำหรับจำนวนครั้งของการประชุมจะมีมาก ครั้งเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความยากง่ายของแผนงานที่ต้องพิจารณา การให้ความสำคัญต่อการ ประชุมวางแผนในกระบวนการวางแผนนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการวางแผนได้ไม่ แพ้เนื้อหาของตัวแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมา ๆ เพราะการร่วมกันคิด การร่วมปรึกษากัน ตลอดจน การโต้แย้งเหตุผลกัน และการปรับแก้ไขบางอย่าง รวมทั้งการหาข้อสรุปที่ต้องกระทำภายใน กระบวนการวางแผน หากทำได้ดีแล้ว คุณค่าของแผนงานก็จะยิ่งมีมากขึ้น ได้ แต่อย่างไรก็ตาม เนื้อหา ของแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมาก็มีความสำคัญในตัวของมันเอง ซึ่งควรจะต้องจัดทำขึ้นมาอย่าง เหมาะสม และเป็นระเบียบครบครันตามกรอบของการวางแผนทางกลยุทธ์ที่กล่าว

การพัฒนาองค์กรเพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติมีดังนี้

การมีแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้อย่างงดงามก็มีได้เป็นหลักประกันว่าองค์กรนั้นจะก้าว ไปสู่ความสำเร็จได้ หากองค์กรนั้นไม่สามารถที่นำกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จเป็น รูปธรรม และบ่อยครั้งที่พบว่าแผนยุทธศาสตร์ ที่ถูกกำหนดมาอย่างดีต้องประสบกับความล้มเหลว เพราะองค์กรไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของตัวเองเพื่อที่จะนำกลยุทธ์นั้นไป ปฏิบัติให้เกิดผลได้ ซึ่งนอกจากจะทำให้แผนยุทธศาสตร์ ได้ลงทุนลงแรง ต้องสูญเปล่าแล้วก็ยังทำให้ ศรัทธาของคนในองค์กรที่มีกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ ต้องเสื่อมลงไปด้วยดังนั้นแผน ยุทธศาสตร์ ที่ดีจึงควบคู่กับการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้ จากแผนภาพ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์ และการนำไปปฏิบัติได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 4 ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ : หลักการ และวิธีการ

	การนำไปปฏิบัติดี	การนำไปปฏิบัติไม่ดี
กลยุทธ์ดี	<p>สำเร็จ</p> <p>Success</p>	<p>เพื่อเจ้อ</p> <p>Sweet Dream</p>
กลยุทธ์ไม่ดี	<p>เสี่ยงดวง</p> <p>Gambling</p>	<p>ล้มเหลว</p> <p>Failure</p>

แหล่งที่มา : ดำรงศ์ วัฒนา 2549 : 35-37

สรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ คือ เป็นการนำเสนอแนวคิดเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการพัฒนาองค์การ เพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ส่วนสำคัญขององค์การเพื่อให้สามารถปรับขีดความสามารถขององค์การให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ในแผนยุทธศาสตร์

5. บริบทโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา วัดต้นสน

ประวัติโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ ณ วัดต้นสน ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง โดยพระราชสุวรรณ โมลี เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมกลุ่มที่ 3 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เจ้าสำนักเรียนวัดต้นสนได้ดำเนินการขออนุญาตต่อกรมการศาสนา เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นเมื่อ วันที่ 16 เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2516 โดยมีวัตถุประสงค์ให้ภิกษุสามเณรในสำนักเรียนได้ศึกษาทั้งนักระรม ภาษาบาลีควบคู่กับพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และหากภิกษุสามเณรบวชอยู่ ก็จะเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เมื่อสละสมณะเพศออกไปแล้ว ก็จะเป็นพลเมืองที่ดีมีประโยชน์ต่อประเทศชาติศาสนา สังคมส่วนรวม และตนเองสืบไป

ต่อมาพระครูอนุศาสน์โสภณ เจ้าอาวาสวัดต้นสน เจ้าสำนักเรียนวัดต้นสน มีความประสงค์จะขยายโอกาสทางการศึกษาสามัญศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้

นักเรียนในสำนักเรียนวัดต้นสน ได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ๆ ขึ้นทั้งความรู้ทางธรรม และความรู้ทางโลก โดยขออนุญาตต่อกรมการศาสนาขอเปิดสายสามัญศึกษาเมื่อวันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2536 โดยมีวัตถุประสงค์ว่าพระภิกษุ - สามเณรที่มาอยู่ในสำนักเรียนวัดต้นสน มีความประสงค์เรียนเฉพาะภาษาบาลีนักธรรมก็เรียนได้หรือมีความประสงค์จะเรียนภาษาบาลีนักธรรมควบคู่กับพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก็ได้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็น โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ชื่อว่าโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ได้จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย เปิดรับสมัครพระภิกษุ สามเณร และกุลบุตรทั่วประเทศเข้าศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยจัดการศึกษาดังต่อไปนี้

1. จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ได้แก่ การเรียนนักธรรม และภาษาบาลี โดยจัดการศึกษาดังนี้

- แผนกบาลีเปิดสอนระดับ ประโยค 1-2, ป.ธ.3, ป.ธ.4, และป.ธ.5 สำหรับประโยค ป.ธ.6 ขึ้นไป ทางโรงเรียนจัดส่งไปเรียนที่สำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

- แผนกนักธรรมเปิดสอนระดับนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก

2. จัดการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ของกระทรวงศึกษาธิการ จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา เป็นสถานการศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดต้นสน มีพระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาเล่าเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก และตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอ่างทอง ซึ่งมีความสะดวกในการเดินทาง และการออกบิณฑบาต ดังนั้นจึงมีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่พักอาศัยอยู่วัดรอบเมืองเดินทางมาเรียนที่โรงเรียน และฉันภัตตาหารเพลที่วัดต้นสน ซึ่งวัดต้นสนเป็นผู้ดูแล

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยาดังอยู่ในเขตเทศบาลซึ่งอยู่ใกล้กับโรงพยาบาลจังหวัดอ่างทอง และสถานพยาบาลต่าง ๆ ดังนั้นจึงเป็นการสะดวกในการเดินทางไปรักษาพยาบาล และโรงเรียนได้มีการจัดการสุขภาพของนักเรียนเป็นประจำปี

สถานที่ตั้ง

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา แผนกสามัญศึกษา ตั้งอยู่ภายในวัดต้นสน เลขที่ 1 ถ.เทศบาล 10 ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

อาคารสถานที่

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา เป็นอาคารเรียน 3 ชั้น ชั้นหนึ่งเป็นห้องสมุดและห้องพักครู-อาจารย์ ฝ่ายฆราวาส ชั้น 2 และ 3 เป็นสถานที่เรียนของพระภิกษุสามเณร มีห้องจำนวนทั้งสิ้น 10 ห้อง แบ่งเป็นห้องครูใหญ่ 1 ห้องวิชาการ 1 ห้อง และห้องฝ่ายปกครอง 1 ห้อง

ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยาจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จัด บริการให้การศึกษาแก่นักเรียนเฉพาะที่เป็นพระภิกษุและสามเณร ปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2550) มีนักเรียน 84 รูป

ขนาดโรงเรียน เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขนาดเล็ก

สภาพชุมชน

ลักษณะที่ตั้ง อำเภอเมืองอ่างทอง ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบ้านแห ตรงวัดไชยสงคราม (วัดกะเขา) พ.ศ.2356 ทางราชการย้ายเมืองอ่างทองไปตั้งที่บริเวณใต้ปากคลองบางแก้ว ตำบลบางแก้ว ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอเมืองอ่างทอง เมื่อพ.ศ. 2481 ปัจจุบันอำเภอเมืองอ่างทองมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดอ่างทอง และจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอไชโย และอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

อำเภอเมืองอ่างทองแบ่งการปกครองเป็น 14 ตำบล คือ ตำบลตลาดหลวง ตำบลบางแก้ว ตำบลบ้านอิฐ ตำบลบ้านแห ตำบลบ้านรี ตำบลหัวไผ่ ตำบลโพสะ ตำบลจำปาหล่อ ตำบลมหาไถย ตำบลคลองวัว ตำบลตลาดกรวด ตำบลศาลาแดง ตำบลป่าจิว และตำบลย่านซื่อ

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดอ่างทองเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่างน้ำ ไม่มีภูเขา ป่า ไม้ และแร่ธาตุ สภาพดินเป็นดินเหนียวปนทราย

ประชากร เขตอำเภอเมืองอ่างทอง รวมทั้งสิ้น 41,889 คน

- ประชากรชาย 20,141 คน
- ประชากรหญิง 21,784 คน

ด้านการเรียนการสอน

โรงเรียนได้วิเคราะห์หลักสูตร จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตรงตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 จัดทำมาตรฐาน และสาระการเรียนรู้ กำหนดการสอน และจัดทำแผนการเรียนรู้อ

โดยมีการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และตามความสนใจ ความถนัดของนักเรียน ผู้ปกครอง และท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เหมาะสม พัฒนาบุคลากรต่อเนื่อง

การจัดการเรียนการสอน เป็นการจัดการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เน้นการส่งเสริมในด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม การอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ และสำนึกถึงความรับผิดชอบ ในสิ่งแวดล้อม จัดประสบการณ์เตรียมความพร้อม โดยสร้างบรรยากาศผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความสุข และจัดกระบวนการศึกษาให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ และเน้นการปฏิบัติมากกว่า การท่องจำเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างความรู้ ซึ่งจัดเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต โดยปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ และเนื้อหาโดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมในแต่ละกระบวนการ

ในด้านกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณภาพนักเรียน โรงเรียนจัดให้นักเรียนได้ฝึกการทำสมาธิเรียนคอมพิวเตอร์ทุกช่วงชั้น และฝึกให้นักเรียนได้มีทักษะทางภาษา โดยได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนวัดต้นสน ให้นักเรียนทำบุญ ประกอบกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา และ ประเพณีวัฒนธรรมไทย คุณธรรม จริยธรรม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ และสำนึกถึงความรับผิดชอบในสิ่งแวดล้อม

หลักสูตรระดับชั้นมัธยมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2543 และหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ช่วงชั้นที่ 3 พุทธศักราช 2546

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2543 และหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ช่วงชั้นที่ 4 พุทธศักราช 2546

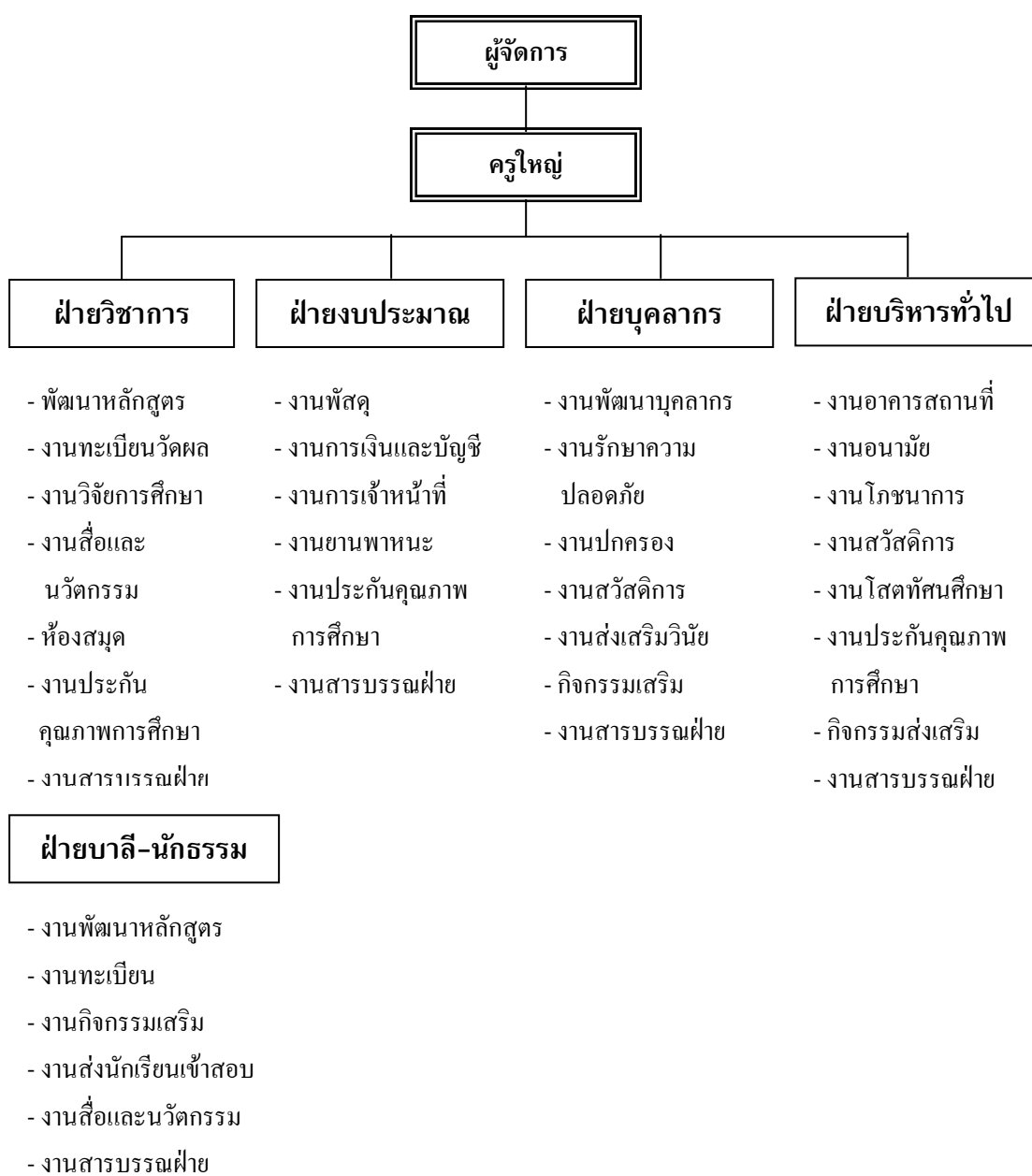
โรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา แผนกสามัญศึกษา เปิดรับสมัครพระภิกษุสามเณร และกุลบุตรจากทั่วประเทศเข้ามาศึกษาโดยไม่มีการสอบคัดเลือก และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ (สามเณร และกุลบุตรผู้เข้าใหม่จะจัดบรรพชาให้ในเดือนกรกฎาคมของทุกปี)

ลักษณะการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

1. จัดการศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเปิดทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

2. จัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรโดยตรงสำหรับพระภิกษุสามเณร เป็นรายวิชาบังคับแก่นในการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ได้แก่ การเรียนนักธรรม และภาษาบาลี

ภาพประกอบ 5 แสดงภาพโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา

แหล่งที่มา : ข้อมูลสารสนเทศ 2550 : 13

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เชิขรวรรณ สรรคภักดิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการ และความพร้อมในการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์จัดระบบสารสนเทศเพื่อจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์จัดระบบสารสนเทศในโรงเรียนผู้บริหารส่วนใหญ่ เห็นว่ามีความจำเป็นในการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์จัดระบบสารสนเทศโดยใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ ขนาด 16 บิต โรงเรียนละ 6-7 เครื่อง งบประมาณส่วนใหญ่ได้จากงบประมาณของโรงเรียน และความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ในโรงเรียนเป็นผู้ทำหน้าที่จัดระบบสารสนเทศ มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง

2. ความพร้อมในการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์จัดระบบสารสนเทศ ในโรงเรียน สรุปได้เป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มโรงเรียนที่มีความพร้อมมาก ปานกลาง น้อย

โรงเรียนที่มีความพร้อมมาก เป็นโรงเรียนที่มีคอมพิวเตอร์ใช้อยู่แล้ว ร้อยละ 31 มีจำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์โรงเรียนละ 1-2 เครื่อง มีการจัดระบบสารสนเทศอย่างเป็นระบบ มีบุคลากรที่มีความรู้ในด้านคอมพิวเตอร์ และผู้บริหารให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

โรงเรียนที่มีความพร้อมปานกลาง เป็นโรงเรียนที่ยังไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ร้อยละ 60.6 มีการจัดระบบสารสนเทศแบบเพิ่มเอกสารที่เป็นระเบียบแบบแผน มีบุคลากรมากพอในการจัดระบบสารสนเทศ และผู้บริหารเห็นความจำเป็นในการนำคอมพิวเตอร์มาจัดระบบสารสนเทศ

โรงเรียนที่มีความพร้อมน้อย เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ยังไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ และมีการจัดระบบสารสนเทศที่ยังไม่เป็นระบบที่ดี มีบุคลากรไม่เพียงพอ และผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่เห็นความจำเป็นในการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์จัดระบบสารสนเทศ

ชัยวัฒน์ สุกญา (2540 : 115) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และบรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า สิ่งแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ ที่มีการจัดห้องเรียน จัดป้ายนิเทศ จัดมุมความรู้ ให้ประสบการณ์ตรงกับนักเรียน มีผลต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนของนักเรียนที่สูงขึ้น

ประภากรณ์ เทศประสิทธิ์ (2540 : 73-76) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2540 ผลการศึกษาพบว่า สภาพของห้องสมุดด้านอาคารสถานที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากมีเนื้อที่น้อยกว่า 20 ตารางเมตร สถานที่ตั้งห้องสมุดไปใช้ได้สะดวก มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศ และบรรยากาศดี แต่มีเสียงรบกวน ด้านครุภัณฑ์ ห้องสมุดส่วนใหญ่มีโต๊ะ เก้าอี้สำหรับนั่งอ่าน มีชั้นวางวารสาร หนังสือเก็บจุลสาร ตู้เก็บกฤตภาคที่วางหนังสือพิมพ์ ตู้บัตรรายการ เครื่องพิมพ์ดีด และเครื่อง

คอมพิวเตอร์ ด้านหนังสือและสิ่งพิมพ์ ห้องสมุดมีหนังสือภาษาไทยเป็นส่วนมากแต่สภาพเก่าด้านบริการ เปิดบริการสัปดาห์ละ 5 วัน ด้านบุคลากร ส่วนใหญ่มีบรรณารักษ์ และนักเรียนช่วยงาน ห้องสมุดโรงเรียน ส่วนปัญหาการดำเนินงานห้องสมุด ด้านอาคารสถานที่ ที่ตั้งห้องสมุดไม่เอื้อต่อการขยายตัว แสงสว่างไม่เพียงพอ ด้านวัสดุ หนังสือพิมพ์รับไม่ตรงกับความต้องการ และไม่เพียงพอกับการดำเนินงานห้องสมุด ด้านบริการ ผู้ให้บริการไม่มีความรู้เรื่องการใช้ห้องสมุด และเวลาในการบริการมีน้อย หนังสือบนชั้นไม่มีการจัดหมวดหมู่

กรณีการ ฎุชาธรรม (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพ และความต้องการของผู้ใช้บริการ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า ผู้ใช้บริการมีความต้องการใช้วัสดุตีพิมพ์ และวัสดุไม่ตีพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ และวิทยานิพนธ์ รวมทั้งมีความต้องการเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้น

รัชชัย เรววรรณ (2541 : 64) ศึกษาเรื่องบทบาทการบริหารหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชิงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ผู้บริหาร และครูผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจในหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่ให้ชัดเจนในทุกเรื่อง โดยเฉพาะหลักการจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง อัตราเวลาเรียน การวัดและประเมินผลพร้อมทั้งจัดหาหนังสือเกี่ยวกับหลักสูตร วัสดุ อุปกรณ์ สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน อาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวางแผน ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการวางแผนร่วมกับครู กรรมการโรงเรียนเพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ในการวางแผนแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และควรส่งเสริมให้ความรู้แก่ครูในการวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดการสอน แผนการสอน เพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุวัตถุประสงค์ ด้านการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ วัสดุ สื่อการเรียนการสอนควรกำกับแผนงานให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้รวมทั้งการนิเทศ ติดตามการปฏิบัติงานของครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

นิทัศน์ ปลัดพรหม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการงานวิชาการ โรงเรียนของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า

1. ความต้องการงานวิชาการโรงเรียนของครูโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดครูเข้าสอนให้เหมาะสมกับชั้นและวิชาที่สอน ด้านการสำรวจความต้องการสื่อการเรียนการสอน มีจัดทำเอกสารการวัดผลและประเมินผลถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ด้านจัดให้มีห้องสมุดเป็นเอกเทศ ด้านการ

แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านการจัดให้มีการประชุมภายในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2. เมื่อพิจารณาตามเพศ และขนาดของโรงเรียนพบว่า ความต้องการงานวิชาการโรงเรียนของครูเพศชาย เพศหญิง ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนเล็ก มีความต้องการด้านห้องสมุดและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีความต้องการงานด้านการประชุมอบรมทางวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการเปรียบเทียบความต้องการงานวิชาการโรงเรียนของครูพบว่า ครูเพศชายและหญิงมีความต้องการไม่แตกต่างกัน ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความต้องการงานวิชาการโรงเรียนแตกต่างกัน โดยภาพรวมและอีก 4 ด้าน คือ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดและประเมินผล ด้านห้องสมุด และด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ซึ่งครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความต้องการโดยภาพรวมและด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุดและด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ มากกว่าครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางและมากกว่าครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านห้องสมุดและด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ และไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ และขนาดของโรงเรียนต่อความต้องการงานวิชาการโรงเรียนของครู

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติงานการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมาก และปัญหาการบริหารจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านการวางแผนการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนด้านการนิเทศติดตามผล ปัญหาอยู่ในระดับน้อย สำหรับข้อเสนอแนะตามอันดับความสำคัญของแนวทางในการพัฒนาบริการการจัดการเรียนการสอน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ควรจัดสรรงบประมาณเป็นอันดับแรก และการส่งเสริมพัฒนาครูเป็นอันดับรองลงมา ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ควรศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรให้เข้าใจเป็นอันดับแรก และการจัดทำ และผลิตสื่อการสอนเป็นอันดับรองลงมา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเป็นอันดับแรก และควรมีการวางแผนการนิเทศร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับฝ่ายวิชาการ

วิทยา เรื่องวิญญูเวช (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ราชบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับบรรยากาศในโรงเรียนและระดับการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกพิจารณาแต่ละขนาดของโรงเรียนพบว่าอยู่ในระดับมากทุกขนาดเช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีบรรยากาศโรงเรียน และการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

สรุปจากการศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสามแฉกรในโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา วัดต้นสน อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ใช้การสังเคราะห์หลักการ ทฤษฎี แนวคิด แนวปฏิบัติจากเอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 การสอนของครู การจัดการเรียนการสอน การวัดผล และประเมินผล ปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน และคู่มือเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสามแฉกรในโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา เพื่อนำหลักการที่สำคัญไปสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

สภาพการจัดการเรียนการสอนสามแฉกรในโรงเรียนศรีเมืองทองวิทยา ทั้ง 5 ด้าน คือ

1. ด้านหลักสูตร
2. ด้านครูผู้สอน
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ด้านการวัดผล และประเมินผล
5. ด้านปัจจัยส่งเสริมการเรียนการสอน โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ
  - 5.1 ห้องสมุด
  - 5.2 ห้องเรียน
  - 5.3 ห้องคอมพิวเตอร์